

Prof. Dr. Kemal SAYAR:

Travma, konuşulamayan ve düşünilemeyen deneyimlere işaret eder. Ruh yarası. Kelimelere dökmekte zorlandığımız, insanın hayata tutunduğu yerleri törpüleyen, sıra dışı bir deneyim...

► S. 4

Prof. Dr. Dursun Ali TÖKEL:

Yaşlı bir tanıdığımız vardı. İyi bir ahşap ustasıydı, pek çok evin ahşap işlerini o yapmıştı. Henüz şekil verilmemiş tahta parçaları onun maharetli bilgeliğiyle muhteşem bir sanat eserine dönüştürdü...

► S. 8

Hayati İNANÇ:

İlk orucu tuttuğumda on yaşındaydım. Büyük teşvik aldım annemden babamdan, aferinler aldım, çok sevindim, çok mutlu oldum. Akşamüzeri annemin bu güne kadar hiç emsalini görmediğim tarhana çorbasıyla ettiğim iftarı hiç unutamıyorum...

► S. 11

Prof. Dr. Bekir KARLIĞA:

İlk oruç tuttuğum zamanlar sanırım altı yaşlarımdaydım. O zamanlar yaşı küçük, oruç tutmasın, diye bir şey yoktu. Sabahtan öğleye, öğleden akşama kadar oruç tutardık. Ninem o oruçları diker ve bize, bir gün oruç tuttun, derdi...

► S. 6

Prof. Dr. Sinan CANAN:

İnsanlar ancak bir anlam etrafında birleşerek birlikte hareket edip âdeta bir "süper organizma"ya dönüşürler. Bunun için de dünyaya anlam vermekte kullandığımız hikâyelerin ortak olması, bir hikâyeye birliği olması çok önemlidir...

► S. 18

Koray ŞERBETÇİ:

İslam medeniyetinin lisanda ve hikmette yetiştirdiği zirve isimlerden birisi olan Sadî-i Şirazî yüzyıllar öncesinden insanı çok kısa ama derin bir şekilde tanımlayarak şöyle demişti: "İnsan; bir damla kan ve binbir düşünce!"...

► S. 16

Güven ADIGÜZEL:

Barış Manço'nun 1985 yılında yayınladığı *24 Ayar* adlı kültleşmiş albümünde yer alan o şarkı; "Bugün Bayram"...

► S. 12

Prof. Dr. Turan KARATAŞ:

Gazete köşelerinde yazıları edebiyattan sayarsak ara sıra bu özel ve ulvi günlere temas edildiğini görüyorum...

► S. 15

Prof. Dr. Abdullah HARMANCI:

Akşam ezanı okunmak üzereyken hayatımın en önemli duasını yapmaktayım ve ezan başlarsa duam yarım kalır diye korkarım...

► S. 20

Cem UÇAN:

Allah imkân verse de bayram soframda tüm şehitlerimizin evlatlarını ağırlayabilsem. Bu toprak için canımı vermiş, kanımı akıtmış tüm o kahramanların evlatlarının başlarını okşayabilsem...

► S. 22

ZAMANIN İÇİNDE AYRICALIKLI ZAMANLAR

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Toplumda büyükten küçüğe herkesin aynı sevince iştirak ettiği, paylaşma ve kaynaşma günleri olan Ramazan Bayramları, kendine mahsus aydınlığı ile Rabbimizin bir armağanı olarak hafızalarımızda yer eder. Zamanın içinde bereketli bir zaman dilimi ayrıcalığı ile kalplerimize yerleşir. Bizleri, inancımızın bir gereği olan ortak sevinç, dayanışma ve huzurlu bir birlikteliğin eşiğine bırakır ve oruçlarımızın bir mükâfatı olarak türlü müjdelere uzanır.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in ana mesajı, varoluşun anlamını idrak ederek iman ve salih amel üzere yaşamaya yöneliktir. Bu mesaj, zaaflarına yenik düşmeden, yönünü şaşırmadan yoluna devam edebilmesi için insanoğluna sunulan ilahi bir yardım ve açık bir rehberdir. Kur'an-ı Kerim, bizlerden, yaratılış amacımızı idrak ederek buna uygun bir hayat sürmemizi, Yaradan'a saygı ve yaratılmışlara şefkat göstermemizi ister. Rabbimize karşı kulluk görevimizi yerine getirmenin yanı sıra, ailemize, çevremize, bütün insanlara ve canlılara karşı da vazifelerimizi hatırlatarak bilinçli ve sorumlu davranmamızı öğütler. "Allah'a

kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın..." (Nisâ, 4/36) ayeti, bir taraftan hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah'a kulluk etmemizi isterken bir taraftan da toplum düzeni bakımından yapıcı ilişkiler içinde olmayı, insanlara iyi davranmayı, maddi ve manevi yardımda bulunmayı emretmektedir.

Bereketli ve kazançlı bir zaman dilimi olarak ramazan ayı, bu yönüyle de oldukça değerlidir ve biraz daha kendi dünyamıza yönelme imkânı ve Rabbimize karşı sorumluluğumuzu, yaşadığımız

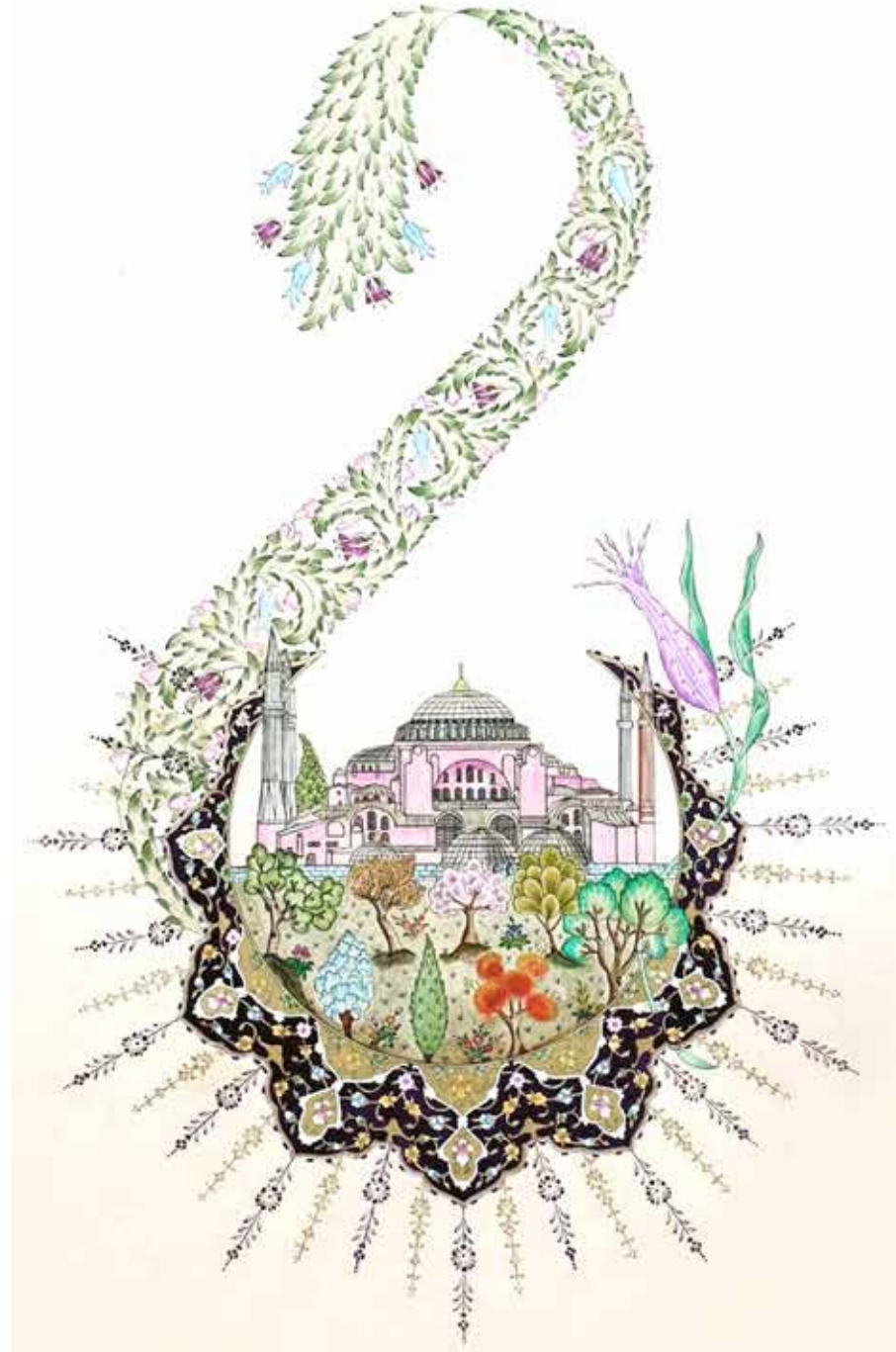
çevreyle ilişkilerimizi yeniden gözden geçirme fırsatı sunmaktadır. Ramazan günleri, ömrümüzü, dinimizin ibadet saydığı her türlü yararlı işe yönelerek geçirmenin anlamını idrak ettiğimiz ve güzelliğini fark ettiğimiz zamanlardır. Yeni bir hayat dinamizmi olarak ramazanın kazandırdıkları ve bunlardan neşet eden davranışlar, başlı başına bir dünya oluşturur. Doğruyu yanlıştan ayırma konusunda insanlara rehber olarak Kur'an-ı Kerim'in indirildiği ay olması hasebiyle ramazanla hayat yeniden biçimlenir. Yapılagelen yanlışların farkına varılarak insani ilişkilere, söz ve davranışlara yön vermeye çalışmak her müminin ortak çabasıdır. Özellikle iftar ve sahur vakitleriyle müminleri halka halka

kuşatarak hayır ve hasenata yönlendiren ramazan, tüm insanlığa, hayata huzur getiren değerleri hatırlatır. Böylece toplumun bütün kesimlerinde kaynaşma, yardımlaşma, paylaşma ve dayanışmanın getirdiği güzellikler belirgin bir şekilde fark edilir.

Ramazan ayının bu muhteşem zenginliği ve akabinde yaşanan bayram sevinci, edebiyatımızda da geniş bir birikim oluşturmuştur. Hatıratlar, köşe yazıları, sayılı da olsa ramazandan ve ramazan âdetlerinden bahseden kitaplar, Müslümanların hayat tarzını ve özgün davranışlarını muhafaza eder. Divan şiirinde de ramazanın ve bayramların etkilerini görmek mümkündür. Ramazaniyelerde sosyal hayatı ilgilendiren birçok konu dile getirilmiş, ramazanın, Kadir Gecesi'nin nasıl geçtiğine dair sayısız bilgiler ortaya konmuştur. Ramazan Bayramı için kaleme alınan "İydiye"lerde de ramazanın çeşitli yönlerine atıflar yapılmıştır.

Şair ve yazarlarımızın ramazan ve dinî bayramlarımızla ilgili izlenimlerini, duygu ve düşüncelerini ve resmettikleri toplumsal hayatı hatıratlarında görmek mümkündür. Hatıratlar, özellikle çocukluk döneminin ramazan ve bayramlarının unutulmaz izlerini anlatır. Camilerde veya evlerde okunan mukabeleler, iftar sofraları, komşuluk ilişkileri, muhteşem bir kalabalığa karışarak tekbirler ve salavatlar arasında kılınan teravih namazları, sahur bekleyişleri, mânilerle insanları sahura kaldıran ramazan davulcuları, yoğun bayram hazırlıkları, bayram namazı ile başlayan büyük heyecan, bütün güzellikleri ile hatıralarda yerini bulur.

Ramazan Bayramı bu yönüyle bir bakıma çocukluğa özlemi de ortaya koyar. Her insan bayram günlerinde bir nebze de olsa çocukluğuna döner. Zira bayram heyecanı ve sevinci en çok da çocuklarda kendini belli etmiştir. Küçük yaşlarda şahit olduğumuz bayramlar, gelişle büyükten küçüğe herkeste ayrı bir huzur ve ayrı bir heyecan oluşturmuştur. Pek çoğumuz, gönülden gönle taşarak birlik ve beraberlik şölenine dönüşen bayram günlerinde dargınların barıştırıldığına, gönüllerinin onarıldığına tanıklık etmişizdir. Arife günü baş ucumuza yerleştirilen bayramlıkların heyecanı sabahı ipe çekmişizdir. Aile büyüklerinin dua-

Ramazan Bayramı'mız, hayırla da şerle de sınıdığımız bu dünya hayatını yaratılışımıza daha uygun bir şekilde sürdürmenin başlangıcı olsun inşallah. Bu rahmet günlerinde afetzede kardeşlerimizi, yetimleri, yoksulları, muhtaçları, mazlumları unutmayalım, bayram sevincimize onları da ortak edelim.

Tasarım: Ümmü Gülsüm Terzi - Çalışma: Rukiye Çirkin

ları, belki de çocukluk günlerimizin en değerli sözlerini zihnimize ve kalplerimize kazınmıştır. Akraları ve komşuları ziyaret esnasında yaşanan duygusal anlar, çocuklara verilen hediyelerle yerini ayrı bir bayram coşkusuna bırakmıştır.

Toplumda büyükten küçüğe herkesin aynı sevince iştirak ettiği, paylaşma ve

kaynaşma günleri olan Ramazan Bayramları, işte bu zenginliği ve kendine mahsus aydınlığı ile Rabbimizin bir armağanı olarak hafızalarımızda yer eder. Zamanın içinde bereketli bir zaman dilimi ayrıcalığı ile kalplerimize yerleşir. Bizleri, inancımızın bir gereği olan ortak sevinç, dayanışma ve huzurlu bir birlikteliğin eşliğine bırakır ve oruçlarımız-

zın bir mükâfatı olarak türlü müjdelere uzanır.

Müminler için sonu müjdelere dolu bir ay olan ramazanı bu sene maalesef buruk bir şekilde idrak ettik. Her yıl engin bir coşku ve büyük bir heyecanla karşıladığımız ramazanı bu sene yüreklerimizi dağlayan bir afetle karşıladık. İftarlarımızda, sahurlarımızda hüznün hiç eksik olmadığı bu sene. Ramazan ayının sevinç dolu hasadına keder düştü. Depremde kaybettiklerimizin acısını uzun süredir kalplerimizde hissediyoruz. Afettede kardeşlerimiz aklımızdan hiç çıkmadı, dualarımızdan hiç eksik olmadı. Gönüllerimiz, onların acı hatıralarıyla doldu. Duyularımızı anlatmakta kelimeler yetersiz kaldı.

Yaşadığımız bu elemli günlerde, bize her zaman ve her yerde yakın olan Allah'ın merhametine sığınarak, orucumuzu ve tabi tutulduğumuz imtihanı imkâna dönüştürebilmek için büyük çaba gösterdik. Ramazan günleri ilahi rahmet rüzgârlarıyla, paylaşma, dayanışma ve yardımlaşmada bir hizmet yarışına sahne oldu. İftar programları seferberlik ruhuyla büyük yardım kampanyalarına döndü. Karşılaşılan zorlukların üstesinden gelebilmek için depremde mağdur olanların yardımına koştuk. Millet olarak birlik beraberlik içinde maddi ve manevi bütün imkânlarımızı kullanmaya gayret ettik. Bayramın bizi kucakladığı bu günlerde içimizde yeşeren umutla yaralarımızı sarmaya devam ediyoruz.

Hayat da ölüm de insanoğlunun imtihanı için yaratılmıştır. Bizlere bahşedilen ömür, hangimizin daha güzel amel işleyeceğini denemek içindir. Ramazan Bayramı'mız, hayırla da şerle de sınıdığımız bu dünya hayatını yaratılışımıza daha uygun bir şekilde sürdürmenin başlangıcı olsun inşallah. Bu rahmet günlerinde afetzede kardeşlerimizi, yetimleri, yoksulları, muhtaçları, mazlumları unutmayalım, bayram sevincimize onları da ortak edelim.

Bizleri sayısız nimetlerle donatan ve bu güzel ülkenin bayrağı altında özgürce yaşatan Rabbimize sonsuz şükürler olsun. Ramazan Bayramı'nın, ülkemiz ve İslam dünyası başta olmak üzere tüm insanlığa hayırlar getirmesi duasıyla bayramınızı tebrik ediyorum.

RUH YARASINDAN SONRA YENİDEN AYAAĞA KALKMAK

Prof. Dr. Kemal SAYAR

Kolektif travmayla başa çıkabilmek için önce yas tutmayı bilmeliyiz. Yas zaman ister, aceleye gelmez. Sevdiklerimiz olmadan yaşamak zorunda kalmanın bir acısı, bir yükü var. Buna saygı duymalı ve can kayıplarının hızla tüketilmesine karşı durmalıyız. Ama aynı zamanda hayatta kalanlar için de ümidi yeniden inşa etmenin, ümidin çimentosuyla toplumu onarmanın yollarını aramalıyız.

Travma, konuşulamayan ve düşünilemeyen deneyimlere işaret eder. Ruh yarası. Kelimelere dökmekte zorlandığımız, insanın hayata tutunduğu yerleri törpüleyen, sıra dışı bir deneyim. Belirsizlik, korku, kayıp, yalnızlık ve zorluklar. Kolektif bir travma zamanında yaşıyoruz. Ruhsal açıdan örseleyici deneyim sadece bireyleri değil toplumları, halkları pençesine alıyor. Bir toplumun dokusunu baştan aşağı değiştiriyor, ilişkileri ve politik süreçleri hallaç pamuğu gibi atıyor ve hatta yeni toplumsal normlara geçit veriyor. Ruhsal açıdan örseleyici bu deneyimler, insanın hayata yeniden uyum sağlamasını güçleştirebiliyor.

Dünyanın müşfik, tahmin edilebilir ve bir gaye barındıran, anlamlı bir yer olduğuna inanıyoruz ekseriyetle. Kendimizi değerli ve esirgenecek varlıklar olarak görüyoruz. Bu inançlar bize bir güvenlik duygusu ve incinmezlik yanılması veriyor. Oysa travmalar, bu inançları kökünden sarsar. Çok büyük şiddet doğuran olaylarda dünyaya dair inançlarımız ve insanlık hakkındaki iyi anlatılarımız yara alır. Yaralandığımızda fark ederiz ki biz incinebilir varlıklarız.

Genel kapsamda doğal afetlerin ardından sıkça korku, kaygı, güven yitimi, yas, üzüntü, evham, öfke, boşluğa düşmüşlük hissi ve reddediş gibi acizyet düşüncesinin eşlik ettiği tepkiler verilir. Çok daha seyrek olarak da böyle bir tehlikeden sağ kurtulmuş olmanın yarattığı bir zarar görmezlik yanılması, gözü karalık ve meydan okuma psikolojisi oluşabiliyor.

Bireysel planda, özellikle psikolojik direnci yüksek olan depresyon mağdurları da kısa bir süre içerisinde bir travma belirtisi göstermeden yaşama tekrar uyum sağlamakta zorluk çekmeyecektir. İnsanoglu iyileşmek ve gelişmek için çok geniş kapasiteye sahip bir canlı. Ancak daha kırılabilir durumdaki insanların, kişilik özellikleri yahut toplumsal şartları nedeniyle daha düşük dirence sahip olanların, travmanın etkisiyle özellikle daha genel nitelikteki ilk sayılan duyguların bazılarını göstermeleri muhtemeldir.

Kaygı durum bozukluğu olan insanlar, doğal olarak psikolojik açıdan direnci düşük, daha kırılabilir insanlar; bunun üzerine bir de depresyon sonrasında korku ve kaygının eklenmesi bazıları için taşınması çok ağır bir yük hâline dönüşüyor. Bu ortamda insanların tekrar toplumsal planda hayata uyum sağlayabilmeleri için takip edilmesi gereken bazı adımlar var, kuşkusuz bu adımlar sürecin daha kolay atlatılmasında faydalı olacaktır. Öncelikle yetkili kurum ve kuruluşların yaşanan olayın gerçek niteliği ve kayıplar hakkında şeffaf ve paylaşımcı bir yöntem izlemeleri, şartları ve belirsizlikleri netleştireceğinden kaygı düzeyinin azalmasına büyük katkısı olacaktır. İnsanların, güvenilir üst mercilere ihtiyacı vardır, güven bu aşamada en tamir edici duygudur. Bunun dışında, travma etkilerini mümkün olduğunca zarar görmeden karşılamak için, yas sürecinin sağlıklı bir şekilde yaşanması gerekiyor. Sadece can kaybının neden olduğu yas durumundan bahsetmiyorum, eski yaşam biçiminin, komşuluk ilişkilerinin, sosyal zeminin yitilmesi de bir yas duygusu yaratacaktır. Ama öncelikle elbette sevdiklerini ve yakınlarını yitirmiş olan insanların, kaybın müşterek niteliğini deneyimleyebilmeleri için ortak anma ritüellerinin yapılması, insanların bunlara iştirak etmesi, olanlar hakkında konuşmaları, kayıplarının acılarından bahsetmeleri, duygusal iletişimin ve aktarımın iyileştirici etkisi nedeniyle insanların acısını ve boşluk hissini hafifletecektir.

Afet öncesinde yapmaktan hoşlandığımız işlerle yeniden bağ kurmaya çalışmak, kaygı artırıcı haberleri ve sosyal medya kullanımını kısıtlamak da travmanın etkilerini sınırlandırmak için dikkat edilmesi gereken tavsiyeler. Ailelerin yeniden bir araya getirilmesi, sağ kalanların yaşam standartlarının, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının gözetilmesinin en çabuk şekilde organize edilmesi, onların da hayata uyum sağlamalarını çabuklaştıracaktır. İnsanların bu acizyet hissiyatından kurtulmaları da çok büyük önem arz ediyor. Bu durumda afetten etkilenenlerin bir fark yaratmaya, kendilerinin de bir şeyler üzerinde irade sahibi olduklarını tekrar hissetmeye ihtiyacı var. Yeniden harekete geçmek, kontrol etme

hissini kazanmaya, travmanın sebep olduğu güçsüzlük hissinden kurtulmaya ve yaşamlarını yeniden inşa etmeye yardımcı olacaktır.

Travma ruhun depresyondur ve bildik dünyayı yerinden oynatır. Ne ki yeri geldiğinde travmadan da özgürleşebilmemiz gerekiyor, bunun için bakışlarımızı usul usul dış dünyaya çevirmeli ve ilerletmeliyiz. Sadece kayba ve buhrana odaklanmak kendinizi acıya zincirlemeniz demektir. Travma sonrası büyüme, olumsuz bir olayın olumlu bir çerçevede ele alınması demek değil. Travmatik olayın dehşet ve kötülüğünü teslim ederken beri yandan o yaşanmasaydı belki hiç gerçekleşmeyecek olan tekâmülün de hakkını vermektir büyüme. “Dalga yükseldiğinde sandal da yükselir.” diyor Çin atasözü. Zorluklar büyüdüğünde onu alt eden ruh da büyür. Hayatın dalgaları sandalımızı parçalamadıysa öğreniriz ki inişli çıkışlı ve sonludur hayat.

Kolektif travmayla başa çıkabilmek için önce yas tutmayı bilmeliyiz. Yas zaman ister, aceleye gelmez. Sevdiklerimiz olmadan yaşamak zorunda kalmanın bir acısı, bir yükü var. Buna saygı duymalı ve can kayıplarının hızla tüketilmesine karşı durmalıyız. Ama aynı zamanda hayatta kalanlar için de ümidi yeniden inşa etmenin, ümidin çimentosuyla toplumu onarmanın yollarını aramalıyız. Kaybettiklerimiz için duyduğumuz kederi, yaşayanlar için hürmet ve nezakete çevirmeyi de bilmeliyiz. Bunun için de umursamazlık ve kayıtsızlığı geride bırakmalı, canımızı yakan şeyi doğru teşhis edebilmeliyiz. Sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi yapmayı, karanlıkta ışık çalmayı bir kenara bırakmalıyız. Gerçekle baş başa kalmalıyız, gözü yaşlı insanın hakikatiyle, kaygı ve gönül kırıklığıyla, ancak birbirimizin elinden tutarak ayağa kalkabileceğimizin bilinciyle... Hayırlı bayramlar.

Rabbimizin bizlere bahsettiği mübarek bir mevsim olan ramazan-ı şerifi idrak ettik. Ömründe pek çok ramazan ve bayram yaşamış bir büyüğümüz olarak bayramlar sizde nasıl makes bulmakta, muhayyilenizde hangi hatıraları canlandırmaktadır?

İlk oruç tuttuğum zamanlar sanırım altı yaşlarımdaydım. O zamanlar yaşı küçük, oruç tutmasın, diye bir şey yoktu. Sabahdan öğleye, öğleden akşama kadar oruç tutardık. Ninem o oruçları diker ve bize, bir gün oruç tuttun, derdi. En çok sahur vaktini severdim. O zamanlar Adıyaman'ın Besni kasabasında iftar vaktinin şehrin her tarafında duyulabilmesi için top atılırdı. İftar vaktine yarım saat kala evimizin önünde eskilerin "dam" dediği, top atılan tarafa bakan bir yer vardı, oradan gözlerdik topun atılmasını. Top atıldığında çok sevinir, heyecanlanırdık.

Ramazan Anadolu'da hayatın bütün anını değiştirirdi. Herkeste bir ramazan merakı ve zevki vardı. Büyükhşehirlerde olduğu gibi modernite henüz hayatımıza girmemişti, geleneksel hayat devam ediyordu. Ramazanın ayrı bir anlamı vardı. Akşam iftardan sonra teravihe giderdik. Bazı insanlar gündüz namaz kılmadıkları hâlde teravihe mutlaka giderlerdi. Yani o yıllarda ramazan toplumun şuuraltına, muhayyilesine her manada sinmişti.

"Nerede o eski ramazanlar!" söylemi bence yanlış. Yaşamak isteyen ve bunu düşünen insanların dünyasında ramazan yine, hayatın bütününüyle değişkenliğe uğradığı bir zamandır. Bu bakımdan manevi duyguları zedelense de toplumun ruhunda yine ramazan var. Bazen bakıyorsunuz namazla niyazla çok ilgisi olmayan biri iftara yetişmeye çalışıyor. Bu alışkanlıklar bir ramazan psikolojisi yaratıyor, ramazan sosyolojisi yaratıyor ve dolayısıyla toplum, ramazanı hayatının içerisinde yerleştirmiş oluyor.

Prof. Dr. Bekir KARLIĞA:

Medeniyet bilincini kaybetmek dünyadaki felaketlerin en büyüğüdür. Çünkü medeniyet bilincini, şuurunu kaybeden toplumlar bir müddet sonra varlıklarını da kaybederler.

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Televizyonun yaygınlaşmaya başladığı zamana kadar ramazan çok canlıydı, bütün toplumun ruhunda yer etmişti. İnsanlara hassasiyet kazandırıyor ve bir ramazan şuurunu veriyordu. Gündelik hayatta alkol kullanan insanlar ramazanda kullanılmıyordu. Bu sadece bizim ülkemiz için geçerli değildi. Ramazanda turistik gezi için Fas'a gitmiştim. Orada da iftar vakti her yer kapanıyor ve herkes evine koşuyordu. Dolayısıyla ramazan, İslam dünyasının ruh hâlini derinden etkileyen çok güçlü bir unsur.

Bayram, ramazanın sonucu olması hasebiyle ayrı bir sevinç kaynağıydı. Herkes gerekirse borç alarak bayramlık bir elbise, yiyecek vs. almaya çalışırdı. Ramazan Bayramı'nda bütün evlerde dolma, nohut yahnisi gibi yemekler olurdu. Bir eve gittiğiniz zaman mutlaka orada bir lokma da olsa yemek zorundaydınız.

Bayramların bir de hüznü tarafları vardı. Mesela vefat eden biri varsa veyahut çocuğunuza herhangi bir şey alamamışsanız ayrı bir hüznü verirdi bayram. Özellikle ramazanda gurbette olmak da ayrı bir acı ve ızdırıp verirdi. Herkes mutlaka

memleketinde, ailesinin yanında olmak isterdi.

İstanbul'da ramazan ayrı bir neşe kaynağıydı. Öğrencilik yıllarımda her gece ayrı bir camiye seçerdik. Civardaki restoranlarda bir şey yer, hemen camiye giderdik. Eyüp'te, Üsküdar'da, Beşiktaş'ta, Fatih'te çok güzel lokantalar vardı. Bu lokantalar ramazana has menü çıkarırdı.

Adıyaman Besni doğumlusunuz. Bekir Karlığa'nın doğup büyüdüğü dünyada, kültürde bayramlarda hangi gelenek ve uygulamalar vardı?

El öpmeye gidildiğinde çocuklara mendil, şeker, para yahut mahalli yiyeceklerden bir şeyler verirdiler. İstanbul'da da bu öyleydi. Çocuk gün ruhuna ramazan aşısı böylece verilmiş olurdu. Çocuk bir ramazan sevincine ulaşırdı. Sonra yaşı ilerledikçe o âdeti kendi üstlenir ve kendi çevresine aktarırdı. En doğru eğitim yolu yaşayarak öğrenme ve öğretmedir. Ramazan, İslam'ın ruh zenginliğini ortaya koyuyor.

Medeniyet olgusunun Batı'ya ait olmadığını, İslam dünyasının irfan medeniyetini inşa ettiğini

söylüyorsunuz. Müslümanlarda irfan geleneği ve İslam medeniyeti şuurunun oluşmasında bayramların katkısı nelerdir?

Bence buna ramazanların katkısı diyelim... Medeniyet, bizim davranışlarımıza şekil veren arkadaki ruh ve manadır. Yani şuurdur. O şuur siz birden zerk edemezsiniz. Medeniyet, zaman içerisinde yavaş yavaş sirayet eder. Tıpkı bir nisan yağmuru gibidir. Siz ona alışsınız ve o alışkanlık devam ettiği için de topluma mal olur ve toplum bunun etrafında şekillenir. İslam medeniyetinde bu şuur ramazanla ayrı bir anlam kazanır, bayramla ayrı bir anlam kazanır. Fakat burada bitmez, hayatın her şubesinde; iş yerinde, dükkânda, çalışırken, yazında kışında, bağında bahçesinde de bu devam ederdi. Medeniyet bilincini kaybetmek dünyadaki felaketlerin en büyüğüdür. Çünkü medeniyet bilincini, şuurunu kaybeden toplumlar bir müddet sonra varlıklarını da kaybederler. Bir toplumun, varlığını kaybetmemek için medeniyet bilincini ayakta tutması lazım. İşte burada ramazan çok büyük bir rol oynuyor. Yani teravihinde, orucunda, iftarında, kendi evimizdeki ramazan ritüellerimizde bile bu şuur vermeliyiz. Ramazan medeniyettir. Dostlarla beraber kalabalık ortamda iftar yapmak demek bir şuur hâlinin ortaya çıkması demektir. Şuur hâli medeniyetin harekete geçmesi için ortada durur. Bu bakımdan İslam medeniyeti ramazan medeniyetidir her manada. Mesela sahur, iftar, teravih hepsi ayrı bir mana. Ramazan davulcusunun sesini duymasam bile hanıma ücretini vermesini söylerim çünkü gelenek devam etsin isterim.

Yakın zamanda yaşadığımız deprem felaketi ile bütün Türkiye derinden sarsıldı. Bu bayram, felaketin ardından yaralarımızı sarmaya çalışırken idrak ettiğimiz ilk bayram. Bayram coşkusu, yerini burukluğa bırakmış durumda. Bu bağlamda bayramın birliğimizi pekiştiren, bizi

iyileştiren yönünü sizden dinlemek isteriz.

Aslında bu burukluk bugünün burukluğu değil genel manada baktığımızda. Merhum Mehmet Akif diyor ki:

Yıllar geçiyor ki, yâ Muhammed,

Aylar bize hep muharrem oldu!

Biz yaklaşık 300 yıldır bu burukluğu yaşıyoruz. Çünkü medeniyetimizin gücü kaybolması sonucunda bu burukluğu yaşadık. "Gül devrini görsem şakıyan bülbül olurum." diyor yine Akif. O gül devri dediğimiz yani İstanbul'un dünyanın merkezi hâline geldiği, fethin gerçekleştiği o zamanda bayramlarımızın ayrı bir coşkusu, anlamı, özelliği vardı. Dolayısıyla bu burukluğu zımnen entelektüel olanlar, tarihi ve olayları değerlendirmeye tabi tutanlar hep hissetmişleridir. Bu afet bizim görebildiğimiz ya da duyabildiğimiz, son beş yüzyılın en büyük afeti idi. Öyle büyük yaralar bıraktı ki içimizde hâlen kanamaya devam ediyor. İster istemez ramazan da bayram da buruk geçecek. Ama bir şey var ki bu afetler musibetler bize ders verir. Dolayısıyla bundan ibret alıp nerede yanlış yaptık, eksiklerimiz nerede, bu durumdan nasıl kurtulabiliriz diye bir şuur canlılığı da getirir. Medeniyetler büyük afetlerden sonra yıkılırlar veya kurulurlar. Yani medeniyetin yükselişi de çöküşü de büyük afetlerdir. Bir medeniyet bir afetten, bir felaketten sonra çöker, yeni bir medeniyet ondan sonra kurulur. Kur'an-ı Kerim de bize dağları, taşları, tabiatı seyredip geçmiş kavimlerin akıbetlerini incelememizi ve buradan dersler çıkarmamızı emrediyor. Millet olarak bundan ders çıkarıp geleceğimizi şekillendirirsek yeni bir medeniyet inşasının hamurunu yoğurmuş oluruz. Şüphesiz ki bayramların bu şuurun canlanması, toplumu bir arada tutması, perçinlemesi bakımından önemli bir yeri var. Bütün acılarımıza rağmen bunu da unutmamız gerekir.

BAYRAMDAKİ IŞIK

Kemal ÖZTÜRK

Bana mı öyle geliyor bilmiyorum.

Çocukluğumun, gençliğimin günleri bana daha renkli, canlı, ışıltılı geliyor.

Hatırladıkça o günleri, ister istemez bugünlerle kıyaslıyorum.

Arada bir renk, bir ışık farkı var.

Hayat daha canlıydı sanki her şey daha berrak.

Acaba diyorum, zihnimiz daha temizdi o zamanlar, bundan mı kaynaklanıyor.

Düşünsenize internet yok, sosyal medya yok, dijital oyunlar yok...

Elbette tertemiz zihinlerin algıladığı hayat daha güzel şekillenir zihinde.

Ancak o zamanlarda bile, bayram günlerinin diğer günlere oranla daha ışıltılı olduğunu çok iyi hatırlıyorum.

Sabahları evin içine bir ışık dolardı resmen. O ışıkla birlikte bir yaşam sevinci kaplardı içimi. Çocuktum ama hayatın güzelliğini fark ediyordum o bayram gününde.

Fakirdik. Öyle hediyeler falan olmazdı pek. Ancak çok mutlu uyanırdık bayram sabahı.

Bir ayakkabı, bir pantolon, bir tişört alınmışsa hele, o bayram çifte kavrulmuş bayram olurdu...

Ama neden ışık vardı evimizde?

Dışarıya fırlayıp gittiğimde sokaklarda da ışık olduğunu görürdüm.

Mahallenin çocukları ellerinde şekerler, lolipoplar, teneke arabalar, sümükleri aka aka, seneye de giysin diye alınan büyük pantolon düşmesin diye kenarından tutup koştururlardı.

Sadelığın içindeki zenginlik diye buna derim. O sokağımızda tek bir kafe, oyun merkezi, oyun parkı yoktu.

Ne telefon ne bilgisayar ne afili oyuncaklar vardı elimizde.

Evlerin bahçesindeki erik, ayva, kiraz ağaçları en büyük "talan" alanımızdı.

Sokağın karşısındaki boş alanda park etmiş kamyonlar, "çocuk komandalar" olarak eğitim alanımızdı.

Başka da bir şeyimiz yoktu işte.

Bu kadar sade sokakta, nasıl bu kadar mutluyduk ve nasıl zengindi her şey?

Yaşam sevinci taşıyordu her tarafımızdan.

Ne kadar kıymetliydi sahip olduklarımız. Tipitip sakızının kâğıdı bile değerliydi yani.

Ve neden her yer ışıltılıydı?

O bayram gününde gökten bir nur yağıyordu sanki.

Güneş batana kadar gitmezdi üzerimizden.

Oynamaktan sırsıklam terlemiş "alabros" traşlı başımız, düşmekten orası burası örselenmiş bayramlık kıyafetlerimiz, ceplerimize doldurulmuş şekerlerimizle evin kapısını zor bulurduk.

Tatlı bir anne fırçası yerdik girişte.

Sonra odunla yanan sobası olan banyoda, beyaz Hacı Şakir sabunla banyo yapar ve diğer kardeşlerimizle birlikte yorgan altında uykuya daldık.

Bayram, peri masallarındaki gibi üç gün üç gece sürerdi.

O ışık hiç gitmezdi üç gün boyunca...

ZEVKİ KEDERDE BİLİRİZ MİHNETİ RAHATTA

Prof. Dr. Dursun Ali TÖKEL

Felakete düşer olmak tünele girmek gibidir, insan birden görüş açısını kaybeder. Felakete ve onun verdiği acılara odaklanır. Eğer o anda orada kalırsa ebediyen tünelde kalmak gibi bir şey yaşanacak demektir ki bu imkânsızdır zira dünya tünelden ibaret değildir. İnsan bilgeliği şunu söyler: Ben felakete değil de bunun bana verdiği/vereceği derse odaklanırsam acaba bu felaket bana ne der? Bir felaketin muhakkak bir hikmet açığa çıkaracağı inancı da insanın onun karamsarlığına düşmesine mâni olur. Hatta felaketten çıkışta bir sevinç bile hâsıl olur.

Yaşlı bir tanıdığımız vardı, Hamdi Usta. İyi bir ahşap ustasıydı, pek çok evin ahşap işlerini o yapmıştı. Henüz şekil verilmemiş tahta parçaları onun maharetli bilgeliğiyle muhteşem bir sanat eserine dönüşürdü.

Büyükçe, iki katlı bir köy evinde, çocukları, iki oğlu, gelin ve torunları ile yaşıyordu. Bir gün büyük oğlu, gencecik yaşta rahmetli oldu ve ardında dul bir eşle üç yetim bıraktı.

Hamdi Usta, çocuklarıyla beraber torunlarını da büyüttü hiç yüksünmeden. Gün geldi eşini de kaybetti. Eşinin cenazesine katılmışım. Vakurdu. Yüzünde üzüntüyle beraber tevekkülün derin izleri vardı.

Gün geldi, diğer oğlunu da -tıpkı diğeri gibi müzmin sarılık hastalığından- genç yaşta kaybetti, o da ardında bir dul eş ve üç yetim bırakmıştı. Merhumu tanırdım ve çok da severdim. Son derece insan canlısı, sevecen, hep güler yüzlü ve pek cömert biriydi. Bir taraftan genç yaşta vefatı, diğer taraftan ardında kalan üç yetim... Ama onlardan ziyade Hamdi Usta'ya acımışım. Şimdi bu yetimleri de o büyütecekti. Yaşlıydı. Çocukları, diğer yetimler ve üç tane daha... Kim bilir nasıl kahrolmuştu gencecik evladını kaybettiğine ve kim bilir nasıl da kara kara düşünüyordu "Ben bunca yetimin ihtiyaçlarıyla nasıl baş edeceğim!" diye...

Cenazeye katıldık. Hamdi Usta tabutun başında idi. Yüzünde yine o tebessüm vardı. İnanılmaz geldi bana; hanımını ve bir oğlunu kaybetmiş, ondan kalan üç yetimi büyütmüş, yetmemiş, aslan gibi diğer oğlunu da kaybetmiş ve ondan da üç yetim sabi kalmış, ama o hâlâ mütebessimdi.

Ona "Başınız sağ olsun, çok üzüldük." dedim. "Sizler sağ olun oğlum. Veren Allah, alan Allah, vardır elbet bir hikmeti. Biz sabredeceğiz. Allah darda kalanların yardımcıdır." dedi. O mütebessim çehresi, o sabırlı ve vakur duruşu, o hikmete ram oluşu hâlâ gözlerimin önündedir.

Bu insanları, felaketler karşısında böylesine mütevekkil ve vakur yapan şey nedir? Çok kuvvetli bir imana sahip olmaları ve "Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz." inancı değil mi? İnsan kendi canına sahip değilken ve o canın ne zaman çıkacağını bilmezken sevdiğilerinin canına nasıl sahip çıkabilir ki! Onlar demekteler ki; "Allah neylerse muhakkak güzel eyler, zira mutlak güzelliğin sahibi olan Cenabı Hak'tan kötülük ve çirkinlik zuhur etmez."

Tünelden Çıkmadan Vizyon Genişlemez

Peki, bize kötü veya çirkin yahut da felaket olarak görünen nedir? Aslında derinden bakıldığında kötü yoktur, çirkin yoktur, abes yoktur. Kötü de çirkin de abes de olanda değil, görendedir. En kadim bilgelik bize böyle söyler: Kusur, onu görendedir.

Psikolojide "tünel etkisi" adlı bir kavram vardır. Kişi bir felaket yaşadığında bakış açısı bütün genişliğini kaybeder ve yaşadığı felakete odaklanır. İşte bu, insanda "tünele girmiş" gibi bir etki oluşturur. Görüş alanı birden aşırı kısıtlanır, dünya birden kaybolur, daracık bir alanda sadece ışığın aydınlattığı yerleri görebilirsiniz. Bir de kapalı yer fobiniz varsa durum daha da vahimdir. Ama tünele giren herkes bilir ki buradan çıkılacaktır da. Dünya yine bütün güzellikleriyle arzıendama edecektir de... Biraz sabır gerekir.

Biraz sonra çıkacağını bilen kişiye tünel, korku değil, aksine yolları kısalttığı için sevinç bahşeder. Eğer bu tünel olmasaydı yollar çok daha uzayacaktı, yolculuk çok daha meşakkatli olacaktı. Buradan anlaşılan şudur: Bilinçle buraya giren, büyük resmi kaybetmez, biraz sonra yine o büyük resimle yüz yüze olacaktır.

Felakete düşer olmak tünele girmek gibidir, insan birden görüş açısını kaybeder. Felakete ve onun verdiği acılara odaklanır. Eğer o anda orada kalırsa ebediyen tünelde kalmak gibi bir şey yaşanacak demektir ki bu imkânsızdır zira dünya tünelden ibaret değildir. İnsan bilgeliği şunu söyler: Ben felakete değil de bunun bana verdiği/vereceği derse odaklanırsam acaba bu felaket bana ne der? Bir felaketin muhakkak bir hikmet açığa çıkaracağı inancı da insanın onun karamsarlığına düşmesine mâni olur. Hatta felaketten çıkışta bir sevinç bile hâsıl olur.

Zor zamanlarda hâlâ yaşama sevincini korumak, Hamdi Usta'nın yaptığı gibi en büyük resmi göz önünden hiç yitirmemekle mümkün. O resim bir yitti mi insan, küçük resimlerde boğulur kalır.

Bizim medeniyetimiz "güzelleme" üzerine bina edilmiştir. Çirkin ve kusuru değil, olandaki güzeli görür. Güzeli olan görünmüyor mu? O zaman da güzele yorar.

Bu dili ve "güzele yorma"yı rahmetli annemde ziyadesiyle görürdüm. Bir gün kendi kendine konuşuyordu: "Hoş geldin be! Hoş geldin be! Yine hoşlukla gidesin be!" Etrafta kimseler de yoktu. "Anne, kiminle konuşuyorsun?" diye sordum. Dedi ki: "Başım ağrıyor, hastalık geldi galiba. Ona sesleniyorum." Şaşırdım. Hastalıkla konuşana, hele hele de ona "Hoş geldin." diyene ilk defa rastlamıştım. "Anne," dedim "hastalık hiç hoş gelir mi?" Dedi ki: "Oğlum ne gelirse Allah'tan gelir. Şimdi bu hastalık geldiyse mutlaka bir bildiği vardır, 'hoş geldin' dersene hoş gelir, 'hoş gitsin' dersene hoş gider. Onu da hoş tutalım be!"

Hamdi Usta'yı, annemi ve onun gibi nice insanı asla karamsar, kötümser görmedim. Onlar zihin ve gönüllerini hep büyük resimde tutuyorlar, küçük resimlerde kaybolmaya rıza göstermiyorlardı. Onlar "ne"ye değil "niçin"e odaklı yaşıyorlardı. "Ne geldi?" değil "Niçin geldi?" idi onların derdi ve onun da çok berrak bir cevabı vardı: Gelen, Allah'tan gelirdi elbette; mesele bunun niçin geldiğini bulmaktı. O zaman düşünce şurada kilitleirdi: Allah kulunun kötülüğünü asla istemez, gelen ondan geliyorsa bize ya bir uyarı ya bir ders ya da bir hayrı murat etmek için gelmiştir; o hâlde o hayrı bulmaktır mesele. İşte bundan dolayıdır ki asla moralleri bozuk, suratları asık olmazdı, "olan şeyler" onları yıkamazdı.

Tanpınar'ın Aydınlanması

Ahmet Hamdi Tanpınar, "Çok fakir, çok zavallı bir ihtiyar kadın tanırdım." diye başladığı bir metninde, bizim burada tartıştığımız meseleye ışık tutacak bir hayattan ve bu hayatın kendinde bıraktığı derin izlerden bahsediyor. Tanpınar'ın tanıdığı bu kadın "yırtık ve sefil elbisesi, buruşuk ve bir ceviz kadar kuru, kavruk yüzü, fersiz gözleri, dişsiz ağız, daima geçindirmeye çalıştığı işsiz ve ayaş damadı, evde kalmış ve ikisi hastalıklı olmak üzere üç kızı" ile âdeta bir felaketler girdabında yaşamaktadır. Tanpınar, bu kadına fevkalade acımaktadır ve onun çok kötü günler geçirdiğini düşünmektedir: "Onun gecelerini, açlık ve sefaletle dolu saatlerini daima büyük bir korku ile tasavvur ederdim."

Fakat sonra öyle bir olaya şahit olur ki Tanpınar şaşırır kalır; durum hiç de onun zannettiği gibi değildir: Bu insanlarda kaynağını asla izah edemediği tuhaf bir neşe vardır. Nihayet kendisine bir iş bulan damadı için bu kadın o kadar sevinmiştir ki Tanpınar'a adaklarının yerine gelmesinden dolayı sevincini anlatırken yüzü bambaşka bir hâl almıştır: "Bu fakir kadın damadının iş bulduğu gün, yerine getirdiği adağı bize anlattı... Anlatırken bu buruşuk yüz birdenbire o kadar hoş bir mizah çepnişisiyle aydınlandı ki... İşte o zaman hakiki neşenin ne olduğunu anladım."

Tanpınar bu fakir ve sefil kadını daha yakından tanımaya başlar, gördüğü hiç de zannettiği değildir: "Hayır, bu sefalet hiç de zannettiğimiz gibi 'her türlü ümit ve neşenin dışında' bir şey değildi; sağlam bir yaşama aşkı bu kalpte ve etrafındakilerde, yerinden sökülmesi imkânsız bir ağaç gibi kökleşmişti. Istrapları olduğu gibi ümit etmesini de biliyorlardı. Yaşama sevinçleri hiç kaybolmamıştı." Peki, neydi onları bu kadar farklı kılan, bunca felakete rağmen hâlâ sevinçlerini muhafaza eden?

Tanpınar bunu, içinde kendisinin de bulunduğu modern insanın anlayamayacağı kadim bir hakikatin tezahürüne bağlıyor ve diyor ki: "Görmesini bilen ve gördüğü ile kendini avutup eğlenen bu insanlara, kendi düşüncelerimin güneşe kapalı ülkesindeki yapmacık merhametiyle acımdan o gün kurtuldum. Çünkü onlar benim bilmediğim, mahrum olduğum bir hayat kaynağına sahipler..." (Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İstanbul 2011, s.56-57)

Hamdi Usta da annem de Tanpınar'ı hayretten hayrete sevk eden yaşlı kadın da ve en son deprem afeti sonrası binlerce örneğini gördüğümüz bilge Anadolu insanı da düşünceleri güneşe kapalı olmayan bir âlemin insanlarıydı. Biz o insanların sahip olduğu hayat kaynağından mahrum olduğumuz müddetçe onları anlayamayacağız. Bir felaketin ardında yaşama sevincini canlı ve diri tutmak, felaketin aslında hangi rahmetlere gebe olacağını sorgulayanlar ve bunu hayat tüneline giriş çıkış amı görenler için hayatın kendisi kadar normaldi.

Noel İptalini Gören Var mı?

Bir büyükşehirde ramazan çadırları ve etrafında da iftardan sonra çeşitli etkinliklerin yapıldığı, çocuklar için çeşitli eğlence mekânları bulunan canlı mı canlı bir alan açılmıştı. Her akşam iftardan sonra insanlar eşi ve çocuklarıyla buraya gelir, hem alışveriş yapar hem de çocukları eğlendirirdi. Bir akşam ben de çocukları alıp gittim. Alandan zor ayrıldık, çocuklar yarın akşamı ve ramazan bitince de gelecek ramazanı ipe çektiler. Ama gelecek yıl alan açılmadı, çocuklarda derin bir hüüzün seli... Belediye yetkililerine sordum niçin açılmadığını. Dediler ki "Hocam malum bu sene çok feci bir sel afeti oldu, insanlarımız öldü. Bu yasın üzerine böyle bir 'eğlence' hoş olmaz dedik, o yüzden açmadık!" Dedim ki onlara "Siz hiç, sel oldu, deprem oldu, korkunç kasırgalarla büyük şehirler yerle bir oldu diye o yıl yapılmayan bir 'noel kutlaması' duyduunuz mu?"

Milletin üzüntüsü de sevinci de milletin yaşadığının belirtisidir. Ortak hüüzünler ve ortak sevinçler, millet fertlerini birbirine sıkı sıkıya bağlar. Sadece acıda müşterek ama sevinçte beraber olmayan milletler iki kanadından biri kırık kuş gibidir, uçamaz.

Felaket zamanları ardından sevinmek, sevinmek değildir; hayatın devam ettiğinin ilanı ve âleme "Bizi hiçbir şey yıkamaz, yıkılmadık, ayaktaız ve el ele, hep beraber bu acıların da üstesinden geleceğiz." mesajıdır. Felakete üzüntüyü devam ettiren, gerekli dersi almamıştır ve felaket devam ediyor demektir ki asıl felaket de budur. Felaket sonrası üzüntüleri mütebessim çehrelerle uğurlayanlar elzem olan dersleri almış, hayata doğru yeniden yelkenleri açmış demektir ki biz tam da böyle bir milletiz.

Milletimizin bu soylu düşüncesini Şeyh Galip, şu iki mısra ile çok veciz bir şekilde hülâsa etmiştir:

Şevki kederde mihneti râhatda görmüşüz

Ayinedir birbirine subh u şamımız

Bu millet sıradan yaşantıların esiri değildir; herkesin rahatlık gördüğünde bir imtihan kokusu sezer ve tedbirli olur, herkesin keder gördüklerinde de soylu insanlara özgü bir sevinç hâli yaşar. Zira onun bakışları "olan"dan ziyade olana da yön veren "hikmet"tedir. Sıradan insanların ona baktıklarında "sevinç" diye gördükleri şey aslında onun, Mehmet Akif'in deyişle "hikmete râm oluş"udur.

Milletin üzüntüsü de sevinci de milletin yaşadığının belirtisidir. Ortak hüüzünler ve ortak sevinçler, millet fertlerini birbirine sıkı sıkıya bağlar. Sadece acıda müşterek ama sevinçte beraber olmayan milletler iki kanadından biri kırık kuş gibidir, uçamaz.

RAMAZAN: DAYANIŞMA İÇİN EN GÜZEL ZAMAN

Doç. Dr. Enver Osman KAN

Bu ramazan, diğerlerinden farklı olarak tüm yaşadığımız ızdırapların izlerini silme, yaraları sarma ve hayatı yeniden inşa etme noktasında ayrı bir önem kazanmıştır. Zira ramazan aylarında artan yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri bu ramazanda daha da artmış ve yaralarımızın hızla sarılmasına vesile olmuştur.

Bu yıl afetlerin gölgesinde buruk bir şekilde ramazan ayına girdik. Önce Kahramanmaraş ve civarında meydana gelen depremler, ardından Şanlıurfa'daki sel sebebiyle oluşan kayıplar, 21. asrın ilk çeyreğinde ülke olarak yaşadığımız derin ve sarsıcı acılar listesinde yerini aldı.

Şu ana kadar yaşadığımız tüm bu üzüntü verici olaylarda, acı ve ızdıraplarda millet olarak tüm dünyayı imrendiren çok iyi bir sınav verdik. Kısa aralıklarla maruz kaldığımız salgın, deprem ve sel felaketlerinde yek vücut olduk, birlik içinde yardımlaşmanın ve dayanışmanın en güzel örneklerini sergiledik.

Aziz milletimize zor zamanlarda yardımlaşma ve dayanışma ruhunu veren, generimizdeki iyilik duygusudur. Bu duyguyu bize kazandıran ise güzel dinimizdir. Güzel dinimizin yüce kitabında iyilik ve takvada yardımlaşma teşvik edilir (Mâide, 5/2), sevdiğimiz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe ulaşamayacağımızı (Al-i İmran, 3/92) öğreniriz. Her hafta cuma hutbesinde, ihsanın yani incitmeden yapılan iyiliğin (Nahl, 16/90) Allah'ın kullarına emirleri arasında ilk sıralarda yer aldığı âdeta zihinlerimize kazınır. Güzel dinimizin kutlu Peygamber'inden Allah'ın yardımının kulluna yardımına bağlı olarak geleceği, birinin sıkıntısını gidermenin ahiretteki sıkıntıları bertaraf edeceği müjdesini alırız (Ebu Davud, Edep, 60).

Ruhumuza ilmek ilmek işlenen Allah ve Resulünün sözleri sayesinde, tarihte ecdadımız bizlere Çanakkale Savaşı gibi övüneceğimiz destanlar bıraktı. Bizlerde zor zamanlarda benzer kahramanlık hikâyeleri yazarak nice erdem ve fedakarlıklarla dolu yardımlaşma ve dayanışma belgelerini torunlarımıza bırakmanın onurunu ve gururunu yaşamaktayız.

Kelime anlamlarından hareket ederek söyleyecek olursak ramazan, yaz sonrası gelen yağmurun tozları temizlediği, toprağa can suyu verdiği gibi bizleri manevi kirlerimizden temizler; ruhumuza abihayat olur. Yine yaz güneşinin kayaları ısıttığı gibi iftar ve sahur sofralarında toplanan müminler birbirleriyle tanışır, kaynaşır ve kardeşlik bağlarını güçlendirir.

Bu ramazan, diğerlerinden farklı olarak tüm yaşadığımız ızdırapların izlerini silme, yaraları sarma ve hayatı yeniden inşa etme noktasında ayrı bir önem kazanmıştır. Zira ramazan aylarında artan yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri bu ramazanda daha da artmış ve yaralarımızın hızla sarılmasına vesile olmuştur.

Tekrar vurgulayarak söylemeliyim ki şubat ayında yaşadığımız tarifi imkânsız acıların artçıları devam etmektedir. Zira enkaz altında kalan kızının elini bırakmayan babanın çaresiz bakışları, moloz yığınları arasında bebeğini arayan annenin telaşlı koşurmaları hafızalarımızdan hâlâ silinmedi. Çöken binaların enkazları

kaldırılıp yerine sağlam ve kalıcı konutlar yapılarak depremzede kardeşlerimiz evlerine kavuşuncaya ve hayat tamamen normale dönüncüye kadar da silinmeyecek gibi görünmektedir. Bu süreçte devletimizin ilgili kurumları tüm imkânlarını seferber ederken millet olarak bizlerin de yardımlaşma ve dayanışma sorumluluğu devam etmektedir.

Müminin bilgi ahlakının en belirgin özelliği, söze kulak vermesi ancak en güzeline uymasındır (Zümer, 39/18). En güzel söz ise toplumda hayrı, infakı ve ihsanı artıran, yardımlaşma ve dayanışma duygusunu besleyen ve bireylerin iyilik yönlerini destekleyen söz ve paylaşımlardır. Toplum bireylerini tefrikaya ve kutuplaşmaya sevk eden, çekişmeye ve anlaşmazlıklara düşüren söz ve paylaşımlar, iyilik yollarını kapatır, yardımlaşma ve dayanışma duygularını köreltir, milletin birliğini sarsar, gücünü kırar ve varlığını tehlikeye düşürür. Bunu önlemenin yolu, Allah ve Resulüne itaat etmek, çekişmemek ve sabretmektir (Enfâl, 8/46).

Ramazan, maddi ve manevi anlamda bir yenilenme, ihmal ve kusurları telafi etme ayıdır. Bu çerçevede ramazan, yoğun mesai ve meşguliyetler içinde hızla geçen aylarda özellikle manevi muhasebesini yapamayan müminler için güzel bir fırsattır. Yaradan'a kullukta günde beş vakit namaz vazifesinde kusuru olanlar teravih namazı ile ibadet alışkanlıklarını sağlamlaştırmakta, bedenlerini yemekle yo-

ranlar midelerini oruçla dinlendirmekte ayrıca kendine helal olanı terk etme iradesini gösterenler haramlara bulaşmama kararlılıklarını pekiştirmektedir. Sahurla uykunun en derin ve tatlı anında sıcak yatağından kalkarak Allah için fedakârlık yapmanın lezzetini tatmakta, mukabele sünnetini ihya edenler Kur'an ile irtibatlarını güçlendirmekte, hayatın sürgit koşuşturması içinde toplumdaki yoksul ve muhtaçları göremeyenler zekâtını verebilecekleri doğru adreslerin arayışı içine girmektedirler. Böylece normal zamanlarda belki de farkında olunmadan işlenen ihmal ve kusurların telafisi ramazan ikliminde giderilmeye çalışılmaktadır.

Ramazanda sahura ayı saatte kalkanlar, iftarı aynı anda yapanlar, birlikte teravih namazı kılanlar birlik ruhunu kazanır ve bu ruhu güçlendirirler. Bu ruh, çıkar amaçlı değil ilahi ve manevi anlamı yüksek dinî değerler etrafında oluştuğu için zamanı aşır tüm hayata yayılan etkiye sahip olur. Bu birlik ruhuna sahip olan toplumlarda yardımlaşma ve dayanışma duygusu her zaman canlı ve diridir. Bireyleri birlik içinde bulunan ve iyiliklerde yarışan bir millet, dünyanın bütün zorluklarını yenmeye muktedir olur.

“Bayram deyince...” diye devam eden cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Bayram deyince aklıma babamın ağlaması gelir. Her bayramda ağlardı babam. Hâlen de öyle... Bütün çocukları eğer hazırsa sevincinden, biri noksansa üzüntüsünden ağlar. Sanki bayram babam için gözyaşı demek.

Bir de beyti hatırıma düşürür sevdiğimi hatırlatır:

*Sen hilâl ebrûdan ayru ıyd mâtemdir bana
Kimse bayram eylemez çün kim görünmeye hilâl*

Günümüz Türkçesiyle şöyle diyor şair; nasıl ki şevval hilali görülünce bayram ilan edilir ve bayram başlar ben de senin hilal kaşın olmadan bayram edemiyorum. Sen yoksan bana bayram yok.

“Mâtem ehlinin sürûr-ı ıyd yasın artırır” der şair. Yani bayram neşesi dertli olanların yasını artırır. Onlar için hüznün ve gözyaşı sebebidir.

Bir koku var sizi bayram sabahlarına götüren, o koku nedir?

Ramazan boyunca çıkan pide son olarak bayram sabahında bir kere daha çıkardı Ziya Amca'nın fırınında. Denizli ilinin Çameli ilçesinden bahsediyorum. Kıymalı, yumurtalı vs. gayet baş döndürücü bir koku söz konusu olurdu. Bayram namazından döndükten sonra o koku hiç hatırımdan çıkmaz. Bana sorarsanız kokular cismani değil, daha çok ruhani galiba.

Hatıralarımda yer eden ilk orucum... İlk iftarım.. İlk teravihim... İlk bayramım...

İlk orucu tuttuğumda on yaşındaydım. Büyük teşvik aldım annemden babamdan, aferinler aldım, çok sevindim, çok mutlu oldum. Akşamüzeri annemin bu güne kadar hiç emsalini görmediğim tarhana çorbasiyle ettiğim iftarı hiç unutamıyorum. Bayramlar bize çocukluğumuzu daha bir hatırlama fırsatı veriyor. Çok özel neşeli günler, zaten çocukluğun her dakikasını derin yaşıyorsunuz çocuk saflığı içerisinde. İkisi üst üste gelince yaşımız 61 olmasına rağmen hiçbir ayrıntı hatırımdan çıkmıyor.

Bayram ikramında kahve mi çay mı, tulumba mı baklava mı? Ya da...

Çay ve baklava.

Bayrama dair zihninizde yer eden bir eseri bizimle paylaşır mısınız?

“Süleymaniye’de Bayram Sabahı” şiiri sebebiyle Süleymaniye Camii ve civarıdır.

Hacı Bayram Veli Hazretlerinin: “Bayramı imdi Bayramı imdi / Bayram edersin

Hayati İNANÇ:

İlk orucu tuttuğumda on yaşındaydım. Büyük teşvik aldım annemden babamdan, aferinler aldım, çok sevindim, çok mutlu oldum. Akşamüzeri annemin bu güne kadar hiç emsalini görmediğim tarhana çorbasiyle ettiğim iftarı hiç unutamıyorum.

yar ile şimdi” dizeleri her fırsatta hatırıma düşen mısralardır.

Bayramda ilk kimi ziyaret edersiniz?

Bayram namazından dönerim ve önce annemin sonra babamın elini öperim. Oradan çıktıktan sonra en yakın komşuları ziyaret ederim.

Nerede o eski bayramlar diyenlerden misiniz, öyleyse neden?

Özlüyorum tabii herkes gibi. Ama nerede o eski bayramlar demiyorum. Önümüzdeki bayramı güzel yaşamak ve yaşatmak için ne yapabilirim onu düşünmeyi daha doğru buluyorum. Gençlikten alacağımız çok şey var elbette. Asıl hatırladığımız belki de bize tatlı gelen o gençlik. Özlemle hatırlasak da bu, önümüzdeki bayramların lezzetini ihmal etmemizi gerektirmemeli tabi.

Vazgeçemediğiniz bayram alışkanlıklarınız?

Sabah namazı vaktinde de camide olmak çok önemli çünkü Hoca Efendi'nin vaazı olacaktır. Herkes bayramlık elbiseleriyle camide olacaktır. Belki yıl boyu bir daha göremeyeceğiniz dostlarınızı göreceksiniz, bu fırsatı kaçırmamak gerekir. Hem sabah namazını hem bayram namazını kıldıktan sonra eve gelip özenle hazırlanmış bayram sabahı kahvaltısına otururum. Sonra belediye parkına gidip, gelen geçen ahbab ile sohbet ederim

Bayram sofranızda kimi ağırlamak isterdiniz?

Hocamı ve şair Nabi merhumu ağırlamak isterdim.

Doğup büyüdüğünüz şehre dair unutamadığımız bir bayram âdetini bizimle paylaşır mısınız?

Denizli'nin Çameli ilçesi, nüfusu iki bin beşyüz. Bayram namazından çıktıktan sonra camide bütün ahali toplanır, sıraya girerek çok uzun bir kuyruk oluşturur ve birbiriyle bayramlaşır. Bunu çok değerli buluyorum, hâlen de süregelen bir alışkanlık bu. Eskisi gibi değil belki ama son bayramda bunu gördüm.

Bayramlar içimizdeki çocuğa ne söyler?

Aman ha neşeni kaybetme... Biz ufacak şeylerle üzüntünün yolunu kendimize açıyoruz belki ama aslında sevinecek çok şeyimiz var.

Günün hangi saati?

Sabah saatlerini, güneş doğmadan önceki bir-bir buçuk saat ve güneş doğduktan bir-bir buçuk saat sonrasına kadar uzanan zaman dilimini çok severim.

Cevabını en çok merak ettiğiniz soru ve varsa sizin cevabınız?

Kabre girdiğimde ilk anda ne olacağı...

Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Elimden geldiğince lüzumsuz, faydasız ne varsa kendimden uzak tutmaya ve rafa kaldırmaya gayret ediyorum.

Bayram mesajınız var mı?

Bayramlarımız hakiki bayram olsun. En güzel bayram şairin,

Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?

Ölüm ölene bayram, bayrama sevinmek var

Oh ne güzel bayramda tahta ata binmek var

Kapı kapı bu yolun son kapısı ölümse Her kapıda ağlayıp o kapıda gülümse

mısralarıyla ifade ettiği andır ve zamandır. O anımızın güzel olması temennisi ve duasıyla.

Söyleşi: Selma MAŞLAK

ÇOCUKLUK ÜLKESİNİN BAYRAMLARI

Güven ADIGÜZEL

Ana yurt, ana vatan, dünyaya saf bakış ve masumiyet çağlarını imleyen çocukluk devrinin ürpertici güzelliğiyle bayramların bir ilgisi olmalı mutlaka. Neden ve nasıl'ların uzağında, bilgisi değil hâl'iyle anlaşılabilir ve görkemli bir şenlik gibi parlayan o uzun bayram günleri. Evveliyle heyecanlandırıp, gelişle murada erdiren; güler yüzlü, umut dolu, neşe saçan, pamuk şekeri ile balköpüğü arasında derinlemesine bir anlam.

Barış Manço'nun 1985 yılında yayınladığı *24 Ayar* adlı kültleşmiş albümünde yer alan o şarkı; "Bugün Bayram". Eğlenceli bir ritimde akıp giden şarkının içindeki bayram neşesi o kadar coşkulu ve güzel ki yıllardır her seferinde aynı heyecanı, üstelik hiç eskimeyen bir tonda kalbimizde duyuyoruz. Evet, anlatılan şey, yani şarkının duygusu saf bir neşeyi içermiyor. Ama nihayetinde, söz-müziğin rahmetli ozanımıza ait olduğu bu evladiyelik şarkının içinde büyüyen kederin bayramların ruhuyla doğrudan bir ilgisinin olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Manço'nun, 1957'nin Ramazan Bayramı'nda vefat eden çok sevdiği babaannesi Nimet Hanım'a yazdığı "Gülpembe" şarkısı da kederli bir bayram gününe ağıttır aslında.

Manço'nun şarkısının notalarından sı-zan duygu, hayata devam etme iradesini tahkim eden güzel bir gün'ün anlamıyla eş değer. Bu böyledir, bayramlar her şart ve koşulda hayatın yeniden başladığına dair işaretlerin temsilidir. İnsanın kalbi, bayram sabahlarında dörtlüye koşan bir atın sırtında ikamet eder. Ayağa kalkar, gönlündeki pası siler ve acılarına basa basa yürür insan. Üzerine bombalar yağdırılmış şehirlerin, kıyamet sonrası na benzeyen sokaklarındaki bayramlar mesela, çocukların sesleriyle şenlenen, başka bir sabah müjdeleyen ve kocaman bir inadı simgeleyen o bayramlaşmalar. İyileştiren ve kavileştiren bayram. Barış Manço "bugün bayram" derken ellerindeki taze kır çiçekleriyle mezarlık ziyaretine götürdüğü çocuklarına sarılarak acısını bastıran bir babanın bayramını resmediyor elbette. Erkenden kalkıp evlerinin hüznüyle meleşene, yani annelerine koşan çocukların bayramını. En güzel giysileriyle gönlünü almaya gittikleri annelerini kır çiçekleriyle selamlayan çocuklar için unutulmaz bir iz'i anlatacağıdır bu. Ve ölümlerimizle birlikte yaşadığımız şahsiyetli hayatlarımızın anlamına doğru taze bir yolculuktur bayramlar. Diriltir ve ümit veren. Yaşamaya/yeniden başlamaya değer olan'ı hatırlatarak gönüller arası hatları genişleten; neşeli, kederli, kutlu günlerin hülasesi. Bayramlar bu hâllerin altını daha coşkulu bir şekilde çiziyor. Kamusal alanın sınırları içinde yer ettiği o anlamın ikamesi çok zor bu yüzden. Bayramlar olmasaydı, kavuşmak, kavilleşmek ve selamlaşmak için hayatı durdurmaya gücü yetecek kadar gerçek bir sebep/vesile icat etmek zorunda kalacaktık.

Çocukluğumuzun Bayramına Dörtlüye!

Amerikalı şair Louise Elisabeth Glück "Yuvaya Dönüş" şiirinde "*Dünyaya bir kez, çocukken bakarız / Geri kalanı hatıradır*" der. O bakışın içindeki güzel'i uzaktan da olsa tanıyorum. O hâlde, ana yurt, ana vatan, dünyaya saf bakış ve masumiyet çağlarını imleyen çocukluk devrinin ürpertici güzelliğiyle bayramların bir ilgisi olmalı mutlaka. Neden ve nasıl'ların uzağında, bilgisi değil hâl'iyle anlaşılabilir ve görkemli bir şenlik gibi parlayan o uzun bayram günleri. Evveliyle heyecanlandırıp, gelişle murada erdiren; güler yüzlü, umut dolu, neşe saçan, pamuk şekeri ile balköpüğü arasında derinlemesine bir anlam. Yeni giysi, güzel harçlık, sınırsız çikolatayla başlayıp el öpmeler, mezarlıklar ve komşu ziyaretleriyle devam eden, finalini kızıkaçıran, torpil, mantar patlatarak yaptığımız anlatması hep uzun sürecek zamanlar. Seyyar lunaparklar, eğlenceye para harcama lüksüne kavuştuğumuz anlar, üzerimizde özenle koruduğumuz -giymek için gecesinden heyecanlandığımız- jilet gibi bayramlıklar.

Bugün bayramsa erken kalkar çocuklar. Herkesin, çocukluğuna ait, bir kez ve gerçekten baktığı unutulmaz bir bayram'ı vardır. Bu gerçeklik çocukluk ülkesinin en muhkem kalesidir. Benim bayramım, gezici lunaparkın yanındaki toprak alanda harçlıklarını almış bayram çocuklarını bekleyen, görünüşleri Midilli'den hâllice, çok yorgun ama vahşi güzelliklerini hiç kaybetmemiş o doru atlara binme hevesiydi. Yalnızca bayram günleri getirilen, benim gözümde; tek boynuzlu masal kahramanlarından ya da çift kanatlı tulparlardan farkı olmayan bu atlara bindiğim an'ın/anların toplamının, bütün bir hayatım boyunca heves ettiğim mutluluklardan daha gerçek olduğunu düşünüyorum çoğu zaman. Haklı mıyım, bilmiyorum. Ama hep bir Midilli'nin sırtındayım ve dünyayı çoktan terkisine attığım doğru. İyi bayramlar.

ÇOCUKLUĞUMUN BAYRAMLARI...

Prof. Dr. Fatma Çiçek DERMAN

Bayram, heyecanıyla sevinciyle ve yorgunluğuyla yaşanması gereken bir zaman dilimidir. Bayram ayrıca dayanışma ve paylaşma günüdür. Bayramı hak etmeye ve hakkını vermeye çalışmalıyız.

Dinî vecibelerini yerine getirmekte titiz davranan bir ailede büyüdüm. Hayatımızda ramazan ve bayramların önemi büyüktür. Senede iki kere yeni kıyafete sahip olurdum, bunlar da bayramlıklarımıydı.

Bayrama bir hafta kala annem, yardımcısıyla birlikte evi dip köşe elden geçirir, bayrama hazırlardı. Bayram hediyeleri ve bayram ikramı belirlenir, son güne bırakmadan hazır edilirdi. Bayramdan bir gün önce, yani arife günü kabristan ziyaretleri yapılırdı. İhtiyaç sahiplerine "bayram hediyesi" olarak erzak ve yemek gönderilirdi.

Bayram sabahı ezanla kalkar, evin erkeklerini camiye uğurladıktan sonra kahvaltıyı hazırlardık. Evi toplar, giyinir ve babamızı öyle karşılardık. Huzur ve neşe dolu kahvaltı sonrası ev halkı bayramlaşır, hediyelerini alırdı.

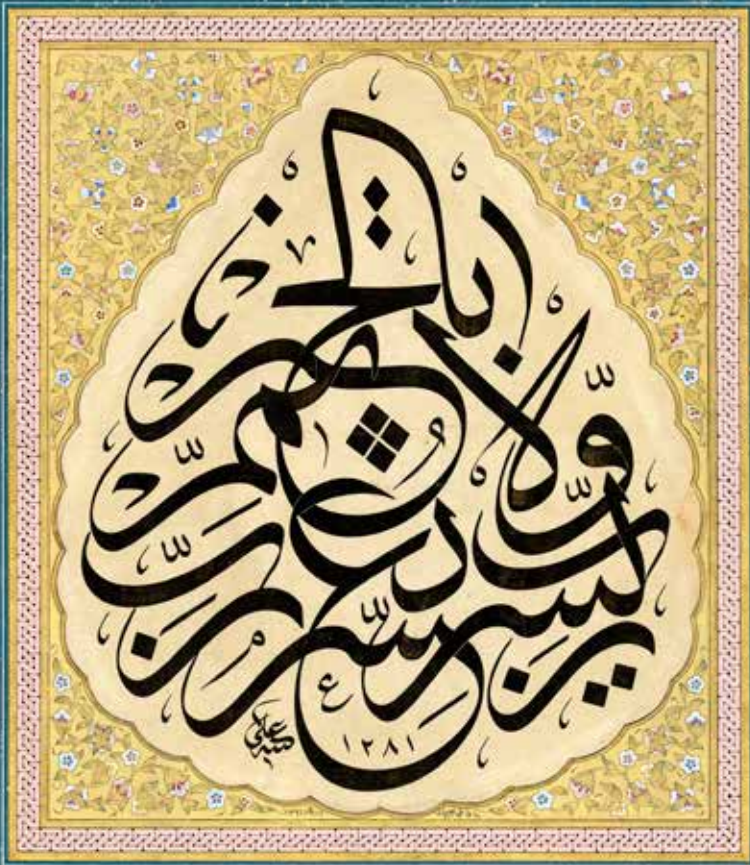
Aile büyüklerini ziyaret için evden çıkılır, sonra da akrabalar, komşular, kimsesiz tanıdıklara gidip bayram tebriğinde bulunulurdu. Hasta olan yakınlar ve tanıdıklar mutlaka aranıp sorulur, ne durumda oldukları öğrenilirdi.

Bayram harçlıklarımızı aldıktan sonra kardeşlerimle birlikte Kumkapı sahiline iner, bayram eğlencelerine katılırdık. Arkadaşlarla neşe içinde oynar, bayramın hakkını vermeye çalışırdık. Bu sebeple biz çocuklar, Ramazan Bayramı'nı daha çok severdik. Bol bol şeker ve tatlı yiyip oyun oynamaya daha çok vakit bulurduk.

Bayram yerlerine gitmemize, mahalleden uzaklaşmamıza bayram hatırına izin verilir, birbirimize göz kulak olmamız sıkı sıkı tembih edilirdi. Aile büyüklerinden topladığımız harçlıklarımızla düdüğ, renkli macun, renk renk balon, simit, elma, Şam şekeri veya horoz şekeri alırdık.

Dönme dolaplara mutlaka biner, en tepesine gelince etrafı seyretmeye bayılırdık. Tahterevalli için aynı kiloda bir arkadaş bulur, kahkahalar atarak oynardık. Çok zaman eve verdiğimiz saati unuttur, dönüşte geç vakte kalırdık. Bu eğlence sadece bayramın ilk gününe mahsus olurdu. Bayramın diğer günleri evde, gelen misafirlere hizmet edip annemize yardımcı bulunmamız istenirdi. Hele Saraybosnalı anneannem bayramı bizimle birlikte geçirecekse daha dikkatli olurduk. Onun ihtiyaçları, ikiletmeden yerine getirilir ve sevdiği yemekler hazırlanırdı. Akrabalar içinde, aile büyüğünün bizimle olması ayrı bir imtiyaz sayılırdı. Evimizin kapısı sık sık çalınır ve misafirleri karşılamak için kardeşlerimle yarış ederdik.

Çocukluk yıllarımda da evlendikten sonra da hiçbir zaman bayrama tatil gözüyle bakmadım. Bayramı evimizde karşılamaya, evimizde yaşamaya, çocuklarıma da örnek olmaya dikkat ederim. Bayram günleri, tatil günleri olmamalıdır. Bayram, heyecanıyla sevinciyle ve yorgunluğuyla yaşanması gereken bir zaman dilimidir. Bayram ayrıca dayanışma ve paylaşma günüdür. Bayramı hak etmeye ve hakkını vermeye çalışmalıyız. Bu düşünceler içinde nice bayramlar dilerim.

Ramazan sofraları, sahur sohbetleri, teravihler ve elbette bayram sabahları... Yahya Kemal'den Halide Edip'e, Sâmîha Ayverdi'den Yakup Kadri'ye nice edip, içinde yaşadığı çağın ramazan ve bayram geleneklerini, bu manevi iklimin ruhlarında bıraktığı izleri eserlerine taşıdılar. Günümüzde edebiyatın ramazan ve özelde bayramla ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?

Gazete köşelerinde yazıları edebiyattan sayarsak ara sıra bu özel ve ulvi günlere temas edildiğini görüyorum. Dergilerde de kimi yazılara rastlamak mümkün. Şu son yıllarda bayramları yahut ramazanı konu alan şiir ve hikâye okuduğumu hatırlamıyorum. Bu tür konular sanki itibardan düştü. Belki bir çocukluk hatırası yahut bir nakış olarak kimi dizelerle karşılaşmak mümkündür. Herhâlde hatıralarda yazılacaktır bugünün ramazanları, bayramları. Bunu da bekleyeceğiz, ömrü olan okuyacak. Sizin yukarıda isimlerini andığınız şair ve yazarların ramazanlara dair yazdıkları hatıraların içindedir daha çok.

Meraklılara haber vereyim. Cenab Şahabeddin'in 1920'de kaleme aldığı ramazan yazıları pek kıymelidir. Tadına doyamamıştım okuduğumda. Abdullah Uçman, bunları *İstanbul'da Bir Ramazan* adıyla kitaplaştırmıştı. 1920'de işgal altındaki İstanbul'da ramazanın nasıl yaşandığını görmek için bu yazıları okumak gerekir.

Ramazan, oruç ve bayram deyince, unutulmaması gereken bir kitap var. Sezai Karakoç'un *Samanyolunda Ziyafet* isimli eseri. Bu kitaptaki yazıların her Müslüman tarafından okunması gerektiğini düşünüyorum. Klasik bilgilerin ve bilinen bakışların dışında oruca nasıl bir anlam verildiği görülecektir. Orucun kutlu bir nimet olduğu bilinir, ama bir emanet ve şuurlandıran bir Peygamber'in armağanı olduğunu; ruhumuzu hafiflettiğini, kalbe bir teselli ve güven verdiğini, "rızkı saran bir ışık ve bir bereket" olduğunu Karakoç'tan duyuyoruz.

Prof. Dr. Turan KARATAŞ:

"Fasl-ı güldür" bayramlar. Günlerin gülü diyorum. Bu vakitlerde yeryüzü âdeta mis kokulu güllerle yıkanır, bezenir; havamız değişir, nesim-i cennet misal rüzgârlar okşar yüzümüzü. Her çehre bir sevincin harmanıdır. Bereket, bütün damarlarımızda gürül gürül akmaktadır. Saadet; evimize, sokağımıza, köyümüze, kentimize konuk olur.

Söyleşi: Sema BAYAR

"Ruhların şöleni" olan orucun uzuvlarımıza göğün mührünü vurduğunu, ruhumuzu kölelikten azat ettiğini yine bu yazılarda okuruz. Orucun büyük hesap gününde en büyük şahitlerden biri olacağını bir kez daha hatırlarız. Daha nice güzel benzetmelerle karşılaşırız. Örneğin, oruç ayı, bir zırh gibidir, kuşanarı koruyan. Diriltici ve diri tutan bir iksirdir. "Bir noktadan bakılınca, ruhun ve vücudun defekte edilmesi"dir oruç. Kadir Gecesi, Kur'an'ı kalbinde taşıyan bir gecedir ve gecelerin imamıdır. Bayram, bir "hürriyet çağırısı"dır.

Pek çok eser ve makalenizin yanında sizi bilhassa Yunus Emre üzerine yaptığınız çalışmalarla tanıyoruz. Duru Türkçenin bayraktarı Yunus'un dinî ve toplumsal bir değer olan bayramlara yüklediği anlamı sizden dinleyebilir miyiz?

Yunus için bayram, sevgiliyle buluşma vaktidir, dosta kavuşma günü. Böyle bir vuslatın da şartı vardır: "Dosttan bana haber geldi durayım andan varayım / Kurbanlığa bu canımı vereyim andan varayım" Eğer söz konusu olan sevgiliye yakınlaşmaksa "İsmail gibi gerçek kurban olası gelir" diyecektir Yunus. Âşık-

lara yakışan dost önünde/yolunda kurban olmaktır. Başka türlü âşıkın harcı değildir. Yoluna can verecek kadar Allah'ı sevmek, âşıklığın en yüce mertebesi ve en zor hâlidir. Bu evsafa kaç âşık sayabiliriz? Yunus bunlardan biri olmalıdır. Şeksiz şüphesiz o Allah dostudur ve O'na âşık bir kuldür.

Ömrüne acı tatlı nice günler, bayramlar sığdırmış bir edip olarak bizlere unutamadığınız bir bayram sabahını anlatır mısınız?

Unutamadığım bir bayram sabahı hatırlamıyorum. Hafızamı yoklayınca bir iki şey aklıma geliyor. Biri çok hüznü. 70'li yılların ikinci yarısı. Şehirde parasız yatılı okuyorum. Bayram tatili için köye gitmek üzere yola çıktık. O gün de öyle bir kar yağmış ki altmış dakikalık yolu üç dört saatte gidebildik. Köyümüze yedi kilometre mesafedeki kasabaya ulaşabildik ancak. Oradan öteye vasıta yok. Yaz olsa bir şey bulunur veya yaya da gidilebilir. Fakat kış kıyamet. Kasabadaki bir tanıdığın evine vardım, durumu anlattım. Bu havada nereye gidebilirsin, kal bakalım, dediler. Bir gün, iki gün, üç gün. Yol kapalı, gelen giden yok. Köydekilere haber verme imkânımız da yok. Tele-

fon nerede? O yıllarda köylere pek vasıta işlemezdi. Hele kışın sadece atlı kızaklar çalışırdı. Dördüncü gün bayram. Üçüncü günün akşamının geç vaktinde, yatmaya hazırlanırken kapı çalındı. Hayırdır, dedik. İçimde bir tuhaflık hissettim, yüreğimde bir çarpıntı. Kapıyı açtık, gelen babam. Attan inmiş, yamçası sırtında, bıyıkları ve sakalı buz tutmuş. "Oğlan burada mı?" dedi. Kapıdan görüldüm. "Haydi gidiyoruz!" Ne ettilerse babamı içeri alamadılar. "Anası evde ağlayıp duruyor. Bir an evvel gidersek iyi olur." dedi. Çaresiz ceketimi giyip babamın terkisine bindim. Yiğit bir at. Ayağının altında karlar gıcır gıcır ediyor. Kimi yerlerde dizine kadar kara batıp çıkıyor. Gökte gümüş tepsisi gibi bir ay. Babamın dilinde Ruhsatî'den bir koşma. Kendine özgü bir ezgiyle mırıldanıyor. Geç vakit eve vardık. Kapıyı açınca beni gören anamın yavrusuna kavuşan bir kuş gibi çırpınısını unutamam.

Yine bir halk şairi Alvarlı Efe'ye atfla devam edelim: "Bayram o bayram ola" sizce bayram ne vakit bayram olur, Müslümanlar olarak nelere dikkat edersek bayram gerçek anlamına erişir?

Bana sorarsanız "fasl-ı güldür" bayramlar. Günlerin gülü diyorum. Bu vakitlerde yeryüzü âdeta mis kokulu güllerle yıkanır, bezenir; havamız değişir, nesim-i cennet misal rüzgârlar okşar yüzümüzü. Her çehre bir sevincin harmanıdır. Bereket, bütün damarlarımızda gürül gürül akmaktadır. Saadet; evimize, sokağımıza, köyümüze, kentimize konuk olur.

Bunların olabilmesi için nefisler dizginlenmeli, öfkeler örselenmeli, hırslar bastırılmalıdır. Zikirler çoğalmalı, dualar bereketlenmeli, niyetler kandan kevsere dönmelidir. Bu kutlu günleri fırsat bilip kulluk boyasıyla boyanmak, İslam bilinciyle yaşamak gerekir. İçimizi dışımızı, eşimizi dostumuzu, kapımızı bacamızı güle teşne kılmak lazımdır. Bu günlerde güzelliğe yelken açılmalı, bir yetimin, bir yoksulun hüznü gözlerinden merhamet denizine dalabilmelidir mümin.

MEDENİYETİMİZDE BAYRAM İKLİMİ

Koray ŞERBETÇİ

Bizim medeniyetimizde bayram, toplumun en kılcal damarlarına nüfuz eden, kulluk bilincinden yaşama neşesine, dayanışmadan geleneğin aktarılma eğitimine kadar bir arada olmanın tüm dinamiklerini sözden öte ete kemiğe büründüren bir manevi ve sosyal iklimdi.

Islam medeniyetinin lisanında ve hikmette yetiştirdiği zirve isimlerden birisi olan Sadi-i Şirazi, yüzyıllar öncesinden insanı çok kısa ama derin bir şekilde tanımlayarak şöyle demişti: *“İnsan; bir damla kan ve binbir düşünce!”*

İşte insanı eşref-i mahlukat kılan yanlarından birisi çok boyutlu bir varlık olmasıdır şüphesiz. Bu çizgiden ayrılmadan denilebilir ki derinliğine insan birey, genişliğine insan ise toplumdur. Gerçek manada toplum olma kabiliyeti ve haysiyeti de sadece insana özgü bir durumdur. Modern sosyal bilimlerin temelini atan İbn Haldun da bu nedenle; “İnsan yaratılış itibarıyla medenidir” tespitini yapmıştı. Peki, insanın toplu hâlde yaşama kabiliyetini besleyen unsurlar nereden ileri geliyor? Aslında bu sorunun cevabı insanı bir arada tutan değerlerinden ileri gelmektedir. Bir hadis-i şerifinde Allah Resulü’nün (s.a.s.); “İki birden, üç ikiden, dört üçten iyidir. Birleşiniz!” buyurması, birleşmeyi ve bir arada durmayı bir hedef bilerek bu hâli yaşatıcı değerleri aramayı ve bu oluşun kıymetli cevherleri olarak muhafaza etmeyi insana bir vazife olarak yüklemektedir. İşte bu cevherlerden en keyiflisi de elbette bayramlardır.

Türkçenin söz hazinesinde yer alan “bayram” kelimesi yine onun tarihî belleğinde yaşattığı deyimlerle kendisinin kıymetine ait çok güzel ufuklar açmaktadır. Türkçe deyimler arasında “gözleri bayram etmek”, “midesi bayram etmek”, “bayram yeri gibi” ifadeler her daim mutluluğu, maddi-manevi doygunluğu ve bir arada olmanın neşesini işaret etmektedir. Orta Asya bozkırlarından Anadolu yaylalarına ve Balkanlara uzanan Türk milleti, kuvvetli pazusunu İslamiyet’in ilahi emrinin hizmetine verince elbette bayram kavramı da neşesinden hiçbir şey yitirmeden ilahi daire içinde yerini korumuş, Ramazan ve Kurban Bayramları Türk milletinin iki sevinç atmosferi hâline gelmiştir.

İnsanın bayram edebilmesi, bayramı gerçek manada yaşayabilmesi ancak öteki insanların varlığından güç almasıyla mümkündür. Bunun en güzel örneği güneşin battığı iklimden yükselen Thomas Hobbes’un, “İnsan insanın kurdudur.” karamsar ve yalnızlaştırıcı ifadesine karşı güneşin doğduğu iklimden Müslüman-Türk âlim Kaşgarlı Mahmud’un *Divan-ı Lügati’t-Türk’e* not düştüğü, “Kurt komşusunu yemez.” ifadesiyle ortaya konan birleştirici ve kucaklayıcı tavidir. Bu tavır İslam toplumlarında sadece sözde kalmamış, en somut ifadesiyle hayatta karşılığını bulmuştur. Tüm İslam tarihi

içinden sadece Osmanlı toplumunu bir örnek olarak alırsak bile bunu doğrulayıcı pek çok tablo çıkar karşımıza.

Osmanlı’da İstanbul kadısının onaylanmasıyla bayram hilalinin görüldüğü, top atışlarıyla tüm ahaliye ilan edildikten sonra bambaşka bir manevi iklim solunmaya başladığı. Bu manevi iklimin maddi yansımaları bayram kandillerinin ışığında, davulcuların bayram manilerinde ve pırıl pırıl masum çocukları mutlu eden renk renk şekerlerde izlenebilirdi.

İslamiyet’in bayram iksiri tüm toplumu saraydaki padişaktan konaktaki paşaya, kışladaki askerden çarşıdaki esnafa ve tarladaki rençberine kadar tek bir kubbe altında, tek bir kibleye yönelmiş ve sıfatı sadece kul olanlar olarak herkesi bayram namazında tek bir potada eriterek başlatırdı güne. Ardından daha diriler kucaklaşmadan dirilerle mezarlıklardaki hâmuşanı (suskunları) kucaklaştırırdı. Müslüman Osmanlı toplumunun insanı Rabbine kulluk ettikten sonra ahirete göçmüşleri kucaklayarak bayrama başlayarak bambaşka bir dünya algısı ortaya koymaktaydı. Ardından Müslüman Osmanlı insanının mikro evreni olan mahalleden başlamak üzere kucaklaşma tüm şehre ve beldelere yayılırdı.

Mahallenin bekçisi, davulcusu, tulumbacı, temizlik görevlisi tüm sıfatlarından sıyrılır, âdeta bir akraba gibi bayramlaşma kadrosuna dâhil edilir ve ağırlanır. Daire genişleyerek resmî dairelerdeki amirler ve memurlar da aynı mantıkla kucaklaşırdı. Osmanlı evleri küçüklerin büyükleri, ardından da büyüklerin küçükleri ziyaretiyle sürekli konuk ağırlar; insanları, yalnızlaşma ve yabancılaşma karanlığından kurtarırdı.

Bayramlaşmaya gelenlere tavırlar da Osmanlı-İslam ikliminin insani davranışlarında bir estetik zirvesi gibiydi. Örneğin gelen konuklara kahvenin yanında su ikram edilirdi. Şayet misafir toksa önce kahveyi alır, açsa suyu alırdı. Ona göre ya yemek sofrası hazırlanır ya da meyve ikram edilirdi. Yine kapıların üstünde iki tokmak olurdu. Biri kalın, biri ince. Gelen kadınsa kapıyı ince tokmakla vurur, evin hanımı kapıyı açardı. Erkekse kalın tokmakla kapıyı vurur, evin hanımı kapıyı ya örtünüp açar ya da bir mahremi açardı.

Mahalledeki bu neşe ve dayanışma iklimi saraydan selatin camilerine uzanan, sultanın bayram alayı ile bir yöneten-yönetilen kaynaşmasına dönüşürdü. Devletin bütün ileri gelenleri tören kıyafetiyle bu bayram alayına katılır, paşalar ve ulemeden sonra en son padişah da at

üzerinde alaya dâhil bir hâlde camiye giderdi. Ahali için devletin bütün isimlerini görmek, kendileri gibi bu devlet ulularının da Allah'ın kulu olarak camiye gidişini ve dönüşünü izlemek bambaşka bir psikolojydi. Yönetenler görünebilir olunca ahali de kendisini bu toplumun bir parçası olarak hisseder ve çevresine yabancılaşmazdı. Hele ki saray mutfağından halka şeker ve şerbet dağıtmaya başlandığında sadece diller tatlanmaz, yönetilenlerin gönülleri de manevi anlamda bir zevk duyardı.

Devlet uluları da sarayda el öpme merasimine katılır, padişahın Dersaadet kapısı önüne kurulan tahtı önünde protokole göre kutlamasını belirlenen usul ile yerine getirirdi. Bu bayramlaşma esnasında yedi iklimin sultanının sadece şeyhülislam efendi gelince ayağa kalkması da padişahın aslında şeyhülislamın şahsında İslam dinine hürmetini herkes için görülebilir kıları. Tıpkı ahalinin mikro evreni mahalle gibi yönetenlerin mikro evreni saray da kendi içinde aynı hürmet ve neşe çizgisini takip ediyordu. Mekânlar farklı olsa da bayram ruhu aynıydı.

İbadet ve taat ayı ramazan sona erip de şevval hilali görününce sokakları bambaşka bir hava büürdü. Özellikle bayramı bayram kılan çocuklar bu neşenin merkezine konurdu. Zira bayram ger-

çekten çocuklar için bayramdı. Bu nedenle sabahın erken vaktinde sokaklar çiçekler ve salıncaklarla süslenir, dönme dolaplar kurulurdu. Çocuklar neşeyle bu dönme dolaplarda eğlenirken yetişkinler bir yandan çocukların neşesiyle neşelenir ama bir yandan da hayat kavramını tecrübeleriyle kavramış bir hâlde (bir yabancı seyyahın aktardığı üzere) bu dönme dolaba "kader çarkı" derlerdi. Çünkü yetişkinler bilirlerdi ki bu hayatta herkes tıpkı bu dönme dolaptaki gibi bir yukarı bir aşağı inerdi. Ama çocuklar yetişkinlerin bu acı tecrübelerinden habersiz, saf bir neşe kaynağı olarak bir çanağa mum ya da kandil koyarak kapı kapı dolaşır ve komşulardan "donanma" parası dedikleri bir bahşiş toplarlardı. Yağ parası, mum parası toplamaya çıkan çocuklar kapıların önünde durup hep bir ağızdan tekerlemelerini söyler, para vermeyen ev sahiplerine yaptıkları haşarlıkların da hoş görüleceğini bilirlerdi.

Sokaklar "bayram yeri" deyimine ilham verecek şekilde hıncahınç kalabalık olur, zorlukla yürünür hâlde gelirdi. Hatta kânun ve nizamın sert temsilcisi yeniçeri neferleri bu kez konuklarını karşılayan ev sahipleri gibi meydanlarda ellerinde gül suyu gezer, ahaliye ikram ederlerdi.

Ama Osmanlı toplumunda bayram iksirinin âdeta nefes-i İsa gibi ölüyü diriltici

yanı ise küskünlerin barıştırmacı etkisiydi. Gerek Osmanlı kaynakları gerekse Osmanlı bayramlarına tanıklık eden Batılı gezginlerin ifadeleri bu konuya dikkat çekerdi. Daha camilerin bahçesinde bu diriltici soluk küskünler üzerine bayram namazından sonra üflenir, dargınlar kucaklaşarak küslüğe son verilir. Hiçbir bireysel kin ve inat Müslüman Osmanlı toplumunda bayramın getirdiği bu yumuşamaya direnemezdi.

Kısacası bizim medeniyetimizde bayram, toplumun en kılcal damarlarına nüfuz eden, kulluk bilincinden yaşama neşesine, dayanışmadan geleneğin aktarılma eğitimine kadar bir arada olmanın tüm dinamiklerini sözden öte ete kemiğe büründüren bir manevi ve sosyal iklimdi.

Oruç ibadeti şüphesiz Allah'ın emirlerinden biri. Ancak elbette bir ibadetin farzıyeti, onun hikmetini anlamının önünde engel değil. Bugüne kadar gerek biyolojik gerekse psikolojik ve sosyolojik etkileri ile pek çok bakımdan orucun hikmetlerine dair birbirinden farklı araştırmalar yapılmış. Peki, Sinan Canan'a göre nedir orucun hikmeti?

Dünyadaki inanç sistemlerine genel olarak bakıldığında hemen hepsinde "kendini bedensel zevk ve ihtiyaçlardan belirli sürelerle uzak tutma" anlamındaki oruç benzeri bir ibadet her zaman karşımıza çıkıyor.

Bunun nedenini anlamak çok zor değil. İnsan, diğer tüm canlılardan farklı olarak gelişmiş bilişsel özellikleri, akli ve bilinci nedeniyle diğer hayvanların yapamadığı şeyleri yapabiliyor. Bunlardan bir tanesi de "hoşuna giden, ona zevk ve keyif veren şeyleri daha fazla üretmek ve tüketmek". Mesela şekeri birçok canlı sever ama bir tek biz şeker oranı yüksek meyveler yetiştirip şekeri sentetik olarak üretebilecek kapasiteye sahibiz. Bu durumda da tabiatta sınırlı miktarda bulunan ve hayatımızı sürdürmemiz için elzem olan şeyleri arayıp bulmamız için yerleştirilmiş olan "haz" duygusunu sonuna kadar zorlayabilen ve tabii ki kötüye kullanabilen tek canlı da biziz. Çoğu zaman hayatımızda zevk ve keyif veren şeyler hem bizim için anlamlarını yitirebiliyorlar hem de aşırı tüketilmesi sağlığımızı olumsuz etkileyebiliyor. Bunun yanı sıra ilave haz veren nice kötü alışkanlık da bu resimde önemli bir yer tutuyor. Sanıyorum oruç ibadetinin bu kadar küresel olarak karşımıza çıkması insanın bu kadim zaafıyla yakından ilgili. Her devirde, antik medeniyetlerde dahi "azgınlaşan" insanların öykülerini çokça görüyoruz. Azgınlaşmak, sıklıkla keyifte, zevkte ve mülkiyette aşırıya kaçma ve diğer insanlara ve çevreye zulmetme noktasına kadar hızla yükselebiliyor. Günümüzde bu konu özellikle önemli çünkü her bir insan,

Prof. Dr. Sinan CANAN:

İnsanlar ancak bir anlam etrafında birleşerek birlikte hareket edip âdeta bir "süper organizma"ya dönüşürler. Bunun için de dünyaya anlam vermekte kullandığımız hikâyelerin ortak olması, bir hikâye birliği olması çok önemlidir. Bayramlar gibi özel zaman dilimleri, bize hem birbirimizle daha yakın temas kurma hem de bu anlam çerçevelerinin insanlar arasında uyumlu bir şekilde ikrarı fırsatını sağlar.

Söyleşi: Zeynep AKKAYA

bilim ve teknoloji sayesinde şimdiye kadar hiçbir insan döneminde erişilmemiş haz kaynaklarına erişebilir hâlde. Yani bu kadim sorumuz ortadan kalkmadığı gibi, aksine bu zamanlarda çok daha derinleşmiş durumda. Bu nedenle oruç pratiğinin gittikçe daha önemli hâle geldiğini düşünüyorum.

"Bayram af günüdür, barış günüdür / Bayramlar rahmete giriş günüdür / Bayram, Hak menzile varış günüdür" Abdurrahim Karakoç'un bu dizelerle anlattığı bayramın sizin dünyanızdaki yerini ve sizde uyandırdığı duyguları anlatır mısınız?

Bayramlar ve özel günler, insanların bir araya gelmesine vesile olması açısından yine tüm kadim geleneklerde ortak ritüellerdir. İnsanlar ancak bir anlam etrafında birleşerek birlikte hareket edip âdeta bir "süper organizma"ya dönüşürler. Bunun için de dünyaya anlam vermekte kullandığımız hikâyelerin ortak olması, bir hikâye birliği olması çok önemlidir. Bayramlar gibi özel zaman dilimleri, bize hem birbirimizle daha yakın temas kurma hem de bu anlam çerçevelerinin insanlar arasında uyumlu bir şekilde ikrarı

fırsatını sağlar. Bu nedenle toplumsal birliğin muhafazası, dayanışmanın hatırlanması ve insanların topluluk içinde kendilerini daha güvenli hissetmeleri için bulunmaz nimetlerdir. Günümüzün bireyselleşen ve birey olarak her şeye muktedir insanlar olduğumuz yanılgısını pompalayarak bizi mükemmel "tüketici"lere dönüştürmeyi hedefleyen küresel pazar sisteminde böyle vesilelerin de önemi gittikçe artıyor. Zira birlikteliğimizi kaybedersek sadece bir millet olarak değil, insanlık olarak son derece çaresiz ve sömürüye açık varlıklar hâline geleceğiz. Maalesef bunu amaçlayan gözü dönmüş bir kâr sistemi karşısında bu ihtiyacımızı sıklıkla unutabiliyoruz.

Her yeni bayram yeni bir tatla gelir ve âdeta o yeni tadı insanın damağına çalıp gider. Her yeni bayram bir farklı gelir insana. Bu farklılık sizce nedendir? Hakikaten de en güzel bayramlar hep geçmiş bayramlar mıdır?

Öncelikle her an değişiyoruz. Bir hafta, bir ay veya bir yıl önceki ben ile bugünkü ben asla aynı değil. Zaman ilerledikçe bu değişimin

etkileri çok daha belirgin oluyor. Çocukluğumuzda, gençliğimizde, erişkinliğimizde ve yaşlılığımızda ise hayatı, olayları bambaşka algılıyoruz. Buradan bakınca, "eski günler-eski bayramlar" söylemine çok sık rastlamamız şaşırtıcı değil. Zira geçmiş zamanların ve o zamanlardaki zihinsel-duygusal yapımızın geri dönüşsüz bir biçimde kaybolduğu gerçeği, böyle zihinsel karşılaştırmalarla daha belirgin hâle geliyor. Aslında çoğu şey hayatımızda değişmeden tekrar ediyor; fakat değişen beyinlerimiz ve benliklerimiz her dem başka bir bakış açısına sahip olduğundan algımızda oluşan gerçeklik de bambaşka olabiliyor. Geçmiş günlerin en büyük albenisi bir daha gelmeyecek olmalarındadır. Fakat bunu fark eden bir insanın "şimdi ve şu anın" da bir an sonra "geçmiş" olacağını fark etmesi ve onların o kıymette yaşaması iyi bir farkındalık olacaktır.

"Asrın felaketi" olarak tabir edilen eşine rastlanmayan bir afetin içinden geçiyor, milletçe yaralarımızı sarmaya çalışıyoruz. Birlik ve beraberliği tesis etmek ve depremzede gönüllere dokunabilmek için bu bayramda okuyucularımıza ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Bayram zaten birlik demektir. Özellikle de böyle zor zamanlarda, daha önceki rutin alışkanlıklarımızın ötesinde depremden etkilenen insanlara daha fazla el uzatmak, zihnimizin yaratıcı özelliklerini bu konuda biraz daha devreye sokmak hepimize bayramı daha çok bayram gibi hissettirecek. Araştırmalar, bir insanın mutlu olmasının en kestirme yolu olarak başka insanlara yardım olduğunu gösteriyor. Biz, yardımcı olduğunda mutlu olan bir türüz; bu, yapımızda var. Bunu deneyimlemek için böyle vesileler de bulunmaz nimetlerdir aslında. Belki de o nedenle bizim kadim kültürümüzde bir ihtiyaç sahibine yardımda bulunan aynı zamanda kendisini böyle bir yardım

yapmaya sevk eden o vesileye ve o insanlara teşekkürle yükümlüdür. Zira yardım edebilmek, rahmani bir hediye ve ayrıcalıktır. Ödülü de bizzat kendi içinde saklıdır.

“Bayramda gelir yâda ne hoş hatıralar ki / Bin ömre verilmez, o kadar kadri girandır.” der Mehmet Akif Ersoy. Akif’in bu sözlerinden hareketle bayramların sizin yâdınızda bıraktığı kadr-i giran hatırayı bizimle paylaşır mısınız?

Birçoğumuzun belleğinde silinmeye yüz tutsa da bayramda büyüklerin, dedelerin ve ninelerin özel dikkat ve ihtimamı, mendil içine saklanan harçlıklar, el öpme ve sabah erken vakitlerde başlayan o tatlı telaş her zaman benim zihnimdeki en tatlı anıları oluşturur. Bir keresinde, daha önce onlarca bayramda yaptığımız gibi babam, annem, ben ve erkek kardeşim, her bayramdaki mutut ziyaret turumuza çıkmıştık. O zamanlar artık yeni bir üniversite öğrencisiydim ama nedenini çok bilmesem de her bayram akrabamız bile olmayan birçok insanı ziyaret etmek için kapı kapı dolaşırdık. O bayram üç dört ziyaretten sonra babam artık eve döneceğimizi söyledi. Neden dediğimde “artık ziyaret ettiğimiz çoğu büyüğümüzün dünyadan göçtüğünü” söyleyince derin düşüncelere dalmıştım. Özellikle bir tanesinin ölüm döşeğinde bizi sorduğunu öğrendiğimde tuhaf hissettim. O insan sadece babamın eski bir arkadaşının annesiydi ama sürekli ziyaretlerimiz ve kopmayan irtibatımız sayesinde onun için belki aileden bile daha öncelikli hâle gelmiştik. İyi ki o bayramlarda onların ellerini öpüp hayır duasını almıştık çünkü artık istesek de onlarla görüşemeyecektik. Bu dünyada yaşamanın diğer insanlarla ne kadar ilişkili olduğuna dair en kuvvetli anılarımdan bir tanesi de budur. İnşallah bizler de bu hayır kültürünü hakıyla sonraki nesillere aktarabiliriz diyeceğim ama bu görev artık oldukça zor görünüyor...

“Bayram deyince ...” diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Bayram deyince çocukluğum; annem babamla birlikte mütevazı bayram kahvaltısı sofrası, bayram yeri salıncakları gibi çocukluk yıllarımla anıları geliyor aklıma. Güzeldi. Hem de çok güzel.

Bayramlarda ilk kimi ziyaret edersiniz?

Annemi, babamı, ağabeyimi. Yani kabristanı. Çünkü hepsini yıllar önce kaybettim. Sonrasında da -yaş gereği- kim ziyarete gelecek diye bekliyorum. Sağ olsunlar önce çocuklarım olmak üzere eş dost kapımızı çalmaya başlıyor. Bu modern dünyada kapımızın çalınması artık o kadar kıymetli ki...

Bayram sofranızda kimi ağırlamak isterdiniz?

Elbette öncelikle ailemi, çocuklarımı, kalbinde hüznün olan garibanı, yetimi. Hele ki bu yıl yaşadığımız büyük deprem felaketi nedeniyle deprezede kardeşlerimizi ağırlamak isterdim.

Yıllardır devam ettirdiğiniz bayram alışkanlığınız?

Fatih Camii’nde, değilse mahalle mes-cidinde evden götürülmüş seccade üzerinde bayram namazı kılmak ardından fırından taze ekmek alıp eşim ve çocuklarımla beraber bayram kahvaltısı etmek.

Bayrama dair zihninizde yer eden bir sanat eserini bizimle paylaşır mısınız?

İki şiiri söyleyebilirim. Birincisi merhum Abdurrahim (Karakoç) Ağabey’in “Bayramlar Bayram Ola” şiiri. İkincisi de Yahya Kemal’in “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” şiiri. Geçmişle bugünün kol kola girip bir bayram sabahında Süleymaniye Camii’nin avlusunda resmîgeçit yaptığı o muhteşem eser.

Doğup büyüdüğünüz şehre (kasabaya/köye) dair unutamadığınız bir bayram âdetini bizimle paylaşır mısınız?

Ben İstanbul’da doğup büyüdüm. Ama benim çocukluğumda mahalle, komşuluk, paylaşma, kanaat, azı çoğaltma vardı. Kalbimde her bayram o hatıralar yeniden canlanır ve beni alıp o yıllara götürür. Yani yetmişli yılların rengârenk İstanbul’una.

İbrahim SADRİ:

Çocukluğumda mahalle, komşuluk, paylaşma, kanaat, azı çoğaltma vardı. Kalbimde her bayram o hatıralar yeniden canlanır ve beni alıp o yıllara götürür. Yani yetmişli yılların rengârenk İstanbul’una.

Malumunuz, bayramlar hep çocukla/çocuklukla özdeşleşmiştir. Bayram, sizin içinizdeki çocuğa neler söyler?

Benim kuşağım için bayram, bir çift yeni ayakkabı ile yatılan arife gecesi ve onunla birlikte uyanılan bayram sabahıdır. Demir iki buçuk lira bayram harçlığıdır. Ve elbette el öpmenin dayanılmaz heyecanıdır. Bayramın zaten bizatihi kendisi “içimizdeki çocuk”tur.

Bir koku var sizi bayram sabahlarına götüren, o koku nedir?

Rahmetli annemin evimizdeki sobanın üzerinde kızarttığı ekmek dilimlerinin kokusu.

Son olarak sizden bir bayram mesajı alabilir miyiz?

Hüzünlü ve kalbimizin yarısının deprem bölgesinde yaşayan kardeşlerimizde olduğu bir bayramı karşılıyoruz. Mevla’m bu değerli bayram vesilesiyle öncelikle onların yüzünü tez zamanda güldürsün. Ve elbette hepimiz için de hayır, iyi haberlerle dolu bir gelecek ve Mevla’mızın rızasını kazanabilmemize vesile olacak işler diliyorum. Selam ve muhabbetle...

Söyleşi: Mustafa Mirza DEMİR

RAMAZANI NEDEN SEVERİM?

Prof. Dr. Abdullah HARMANCI

Bayram dediğimiz şey, yitirdiklerimizi daha çok anımsadığımız günlerin gölgesinde büyümüş bir çiçek midir?

İçinde babamızın gençlik fotoğrafını ve dedemizin pazardan dönüşünü saklayan bir pencere midir?

İçinde teyzelerimizin gülüştüğü bir akşam yemeği resmi midir?

Bayram biraz da... “İki taneden fazla almayın, bizi mahcup etmeyin.” diyen bir anne sesi değil midir?

Akşam ezanı okunmak üzereyken hayatımın en önemli duasını yapmaktayım ve ezan başlarsa duam yarım kalır diye korkarım.

Bir uçağa binsem ve daima doğruya doğru uçarak sürekli iftarla sahur arasında kalan bir zaman diliminde hayat sürsem diye fantezi kurarım.

İftara yirmi dakika kaldı, beş dakika kaldı, üç dakika kaldı, iftar saati geldi, diye diye geri sayımlarım bittiğinde hâlâ ezanın başlamamış olmasına şaşarım.

Balkondan sokağı izlerken iftar öncesi zaman geçirmek için sokakta oyalanan yaşlı adamların gözlerinin önünde canlandırdıkları iftar sofralarını hayal edişlerini hayal eder ve bundan aldıkları keyfi balkondan bakarken hissederim.

Evden sözde teravihe diye çıkar ama arkadaşlarla çay ocaklarında vakit geçiririm; gecenin ilerleyen saatlerinde eve dönüp de yatsıyı kılmaya başladığımda eşime yakalanmamak için acele ederim.

Van'dakiler açılı yarım saat oldu, İstanbul'dakilerin açmasına yarım saat var gibi hesaplar yaparım.

Şehirdeki bütün Müslümanlarla birlikte acıkmak, şehirdeki bütün Müslümanlarla birlikte beklemek, şehirdeki bütün Müslümanlarla birlikte sevinmek; aynı anda yemek, aynı anda içmek, aynı anda sahura kalkamazsam diye endişelenmek... Bütün bunları düşünüp büyük bir yaşama sevinciyle dolarım.

Bayram Acısı

Bayram nedir acaba? Ya da kimdir? Ya da nasıldır? Ya da nedendir? Ne zamandır? Nerededir? Bayram neden acıdır? Neden acıtır? Neden acıdır? Neye benzer? Kime çekmiştir?

Bayram dediğimiz şey, yitirdiklerimizi daha çok anımsadığımız günlerin gölgesinde büyümüş bir çiçek midir?

İçinde babamızın gençlik fotoğrafını ve dedemizin pazardan dönüşünü saklayan bir pencere midir?

İçinde teyzelerimizin gülüştüğü bir akşam yemeği resmi midir?

Yoksa bayram... Amcamızın bizi tutup bahçedeki kayısı ağacına, askılı bahçıvan pantolonumuzdan asması mıdır?

Bayram biraz da... “İki taneden fazla almayın, bizi mahcup etmeyin.” diyen bir anne sesi değil midir?

Artık olmayan anneannemizin şeker çalan torunlarını azarlayan muhayyel sesini duymak değil midir?

Yeğenlerin izledikleri çizgi filmlere “yancı” olmak değil midir?

Yeğenlerin “Şekeri ben tutucam, kolonyayı ben tutmuycam.” kavgası değil midir?

“Eski bayramlarda neler yapardınız?” diyen iç bayıcı bir televizyon sunucusu değil midir?

Bayram gezmesini bir an önce bitirip eve dönme arzusunun ve ailece yenecek yemeğin heyecanını yaşamak değil midir?

Arka balkonda pineklerken misafirler gitmiş midir umudu taşımak değil midir?

Birinci gün arka odada şekerleme yapmak, şekerleme yaparken mesaiden çalışıyor duygusuna kapılmak değil midir?

Sokaklardan yükselen torpil sesleri değil midir?

Yeğeninizin elindeki kâğıt parçasına bir suret çizip “Amca bak resmini yaptım.” demesi değil midir?

Kaybettiklerinizin seslerinin odalarda/içinizde yankılanması değil midir bayram?

İki Bayram Arası

Efendim eski bayramlarda neler yaptınız?

Televizyon izledik. Ailemizin kimi bireylerinin de bulunduğu ortamlarda bol bol televizyon izler ve izlediklerimiz üzerine bazı sorular sorardık. Böylesi sorular dışında çok fazla konuşulduğunu anımsamam. Annem mutfakta yemek yememiz konusunda ısrarlıydı. Bu yüzden televizyon izleyemediğimiz zamanlar da olurdu tabii.

Peki başka?

Çizgi filmler de seyrettiğimizi anımsıyorum. Niye yalan söyleyeyim, bayramlarda izlediğim Redkitlerin tadı bambaşkaydı. Bayramlarda farklı bir ışık vardı sanki televizyonda. Ekranda. Garip bir durum mu dersiniz. Ben hep böyle düşündüm. Hissettim.

Başka neler yaptınız, daha başka?

Başka mı... Televizyon izlemek dışında mı... Peki öyleyse size bir bayram anımdan bahsedeyim. Bi keresinde evimize upuzun bir delikanlı çıkagelmişti. Amerika'dan... Elinde de bir büyük bavul. Sonradan bu uzun boylu delikanlının teyzeoğlum olduğunu öğrenecektim ve kendisiyle yaşıt olduğumuzu. Benden en az on yaş büyük gibi duruyordu. Geldi, yanımıza oturdu ama hiç konuşmadık. Akşam babam eve gelince teyzeoğlunun elindeki bavulun sırrı çözüldü tabii. Meğer bize bir video hediye getirmiş... O zamanlar video önemli bir şeydi. Bütün mahalle bize taşındı bayram bayram... Günlerce değil, aylarca beraber film izledik... Unutamam... Unutabilemem... Bir şeyi beraber seyretmenin tadı başkadır... O bayramı unutamıyorum hepsinden çok...

Yahu kardeşim mesela bayram yerleri kurulmuş ya, büyükler ziyaret edilir, harçlıklar, mendiller, şekerler alınmış ya, patlayıcılar, kızkaçıranlar satılmış ya bakkallarda, çocuklar fener alayları kurarlarmış ya geceleri, öyle şeylerden bahsetseniz ya...

Bayram yerleri mi, ziyaretler mi, harçlıklar, mendiller, şekerler mi? Kız kaçırancılar mı? Evet, bunları anlatan bir belgesel izlemiştim... Kablolu TV'deydi galiba... Ancak benden ne istediğinizi hâlâ anlayabilmiş değilim.

Doğup büyüdüğünüz şehre dair unutamadığınız bir ramazan geleneği var mıdır?

Ramazan aylarında en unutamadığım şey camide ışıklar yandığında, kandiller yandı deyip koşarak eve gelmekti. Bu, hiçbir zaman aklımdan çıkmıyor.

İftar soframda olmazsa olmaz dedikleriniz...

Aileyle beraber sofraya oturduğunda yavan ekmeğin bile çok lezzetli geleceğini düşünüyorum. Hurmayı genel olarak çok seviyorum. Ama ramazan aylarında sanki o mübarek daha tatlı olur. Sofralarda olmazsa olmazımdır diyebilirim.

Hatıralarımda yer eden ilk orucum... İlk iftarım... İlk teravihim... İlk bayramım...

Ramazan aylarını genellikle rahmetli babaannemle geçirmeye çalışırdım. Beni yanından hiç ayırmazdı. İftarı da sahuruda beraber yapardık. Akşam teravihe götürürdü. O kadınların olduğu bölüme geçer, beni de erkeklerin bölümünde tanıdıkları birine teslim ederdi. Herhâlde çocukluğuma dair net hatırlayabildiğim şey bu.

Bayramı kişisel ve toplumsal anlamda nasıl ifade edersiniz?

Bizim bayramlarımız da örflerimiz, âdetlerimiz de birleştirici bir özelliğe sahip. Ramazan mübarek bir ay oluşu yanında, günlük koşuşturmalar içinde aksayan akşam yemeklerinin, ailece yapılan sohbetlerin iftar ve sahurularla telafi edilmesi açısından da çok önemli bir ay bence. Bu ayda yapılan yardımlar, zenginlerin fakire elini uzatması çok kıymetli şeyler. O yüzden ramazan ayının dokusu da keyfi de lezzeti de bir başkadır.

Bayram sevinci sizce kimlerle paylaşılmalıdır?

Tabii çocuklar, büyükler, yaşlılar çok önemli. Ben çocukken bayramlık alırlardı bana. O bayramlığı gece katlayıp yatağımın yanına, baş ucuma koyardım. Çocuklar için çok özeldir bayramlar. Toplanan şekerler, harçlıklar çok kıymetli. Bunun yanı sıra yaşlılarımıza yapılan ziyaretler, kabirlere yapılan ziyaretler çok önemli. Bu yüzden bayramın her anının kıymeti bilinerek geçirilmesi gerek diye düşünüyorum.

Bayram sofranızda kimi/kimleri ağırlamak isterdiniz?

Allah imkân verse de bayram soframda tüm şehitlerimizin evlatlarını ağırlayabilsem. Bu toprak için canını vermiş,

kanını akıtmış tüm o kahramanların evlatlarının başlarını okşayabilsem. Onlarla beraber ekmeğimi, lokmamı paylaşabilsem. Kimsesiz çocuklar ve şehit aileleriyle ilgili çalıştığım yardım kuruluşları var. Onlar için elimden geleni yapmaya çalışıyorum. Çok isterdim tüm şehit çocuklarıyla, kimsesiz çocuklarla beraber oturup böyle kocaman dev gibi bir sofrada iftar yapabilmeyi. İnşallah o günleri de görmek nasip olur.

Vazgeçemediğiniz bir bayram alışkanlığınız var mı?

Bayram namazları çok kıymetli benim için. Çok seviyorum, tarif edemeyeceğim bir keyfi var benim için.

Malumunuz, bayramlar hep çocukla/çocuklukla özdeşleşmiştir. Bayram, içinizdeki çocuğa neler söyler?

Şimdi kırk altı yaşında bir adam olarak küçük Cem'e dönüp bir şey söyleme imkânım olsaydı, kendisiyle gurur duyduğumu söylerdim herhâlde.

Eski bayramlar söylemi hep dile getirilir. Neydi o eski bayramların özellikleri?

Örf ve âdetlerimiz yavaş yavaş unutulmaya başlandı. Aile içindeki örf ve âdetler yok olmaya başladığında ne bayramdan keyif alabiliyorsunuz ne ramazandan ne kurbandan ne Allah'ın bizlere bahsettiği özel günlerden. Bu yüzden eski bayramlar çok daha güzelmiş gibi gelmeye başlıyor. Çünkü çocukluk yıllarımızda örf, âdet, birbirine olan bağlılık, komşuluk vardı. Hangi komşunuzun kapısını çalsanız bir dilim salçalı

Cem UÇAN:
Allah imkân verse de bayram soframda tüm şehitlerimizin evlatlarını ağırlayabilsem. Bu toprak için canını vermiş, kanını akıtmış tüm o kahramanların evlatlarının başlarını okşayabilsem. Onlarla beraber ekmeğimi, lokmamı paylaşabilsem.

ekmek, bir tas su verirdi. O yüzden eski bayramlarla ilgili hayıflanmalar oluyor bence. Yoksa bayramlar aynı bayramlar.

Bayrama dair zihninizde yer eden bir eseri bizimle paylaşır mısınız? (Şiir, beste, ilahi, kitap, mimari yapı...)

Lüleburgaz'ın tam merkezinde Sokullu Mehmet Paşa Cami vardır. Çok güzel bir eserdir. Çocukluğum avlusunda geçtiği için o cami benim için çok kıymetlidir.

Son olarak bayram mesajı mahiyetinde okuyucuya ne söylemek istersiniz?

Maalesef bu bayramı biraz buruk geçiriyoruz. Yediğimiz lokmalar boğazımıza düğümleniyor. Biliyorsunuz çok büyük bir felaket geçirdik. Hatta bu soruları Hatay'da cevaplamaya çalışıyorum. Biz Müslümanlar kötü günde birbirimizin yanında olmayı çok iyi bilen insanlarız. Bunların hem kendi vicdanımızda hem Cenab-ı Allah katında ne kadar sevap olduğunu idrak etmiş insanlarız. Burada bir felaket var. En başından beri ülkemizdeki herkes bu felaketi yaşayan insanların yanında olmaya çalıştı. Fakat maalesef buradaki sıkıntılar hâlâ bitmedi. İhtiyaçlar devam ediyor. O yüzden elimizden geldiği kadar desteğimizi kesmeden, sürekli olarak yardımlara devam etmemiz gerekiyor. Bayram onlar için de bayram. Maddi ve manevi olarak bu insanların yanında olmamız gerekiyor. Bu insanları lütfen unutmayın. Bayramınız mübarek olsun.

Söyleşi: Fatma KAYA

BİR GÖZ AYDINLIĞIYLA GELDİ BAYRAM

Aydın HIZ

İçimizde büyüttüğümüz ilahi neşe, göge doğru açılmış avuçlarımızdaki hüznle karışık bu bayram. Bir hüznün ki içinde ağırbaşlı sevinçler saklı.

Sabahtı.
Bir göz aydınlığıyla geldi bayram.

Gün, doğmaya varıyordu ufukta. Alacakaranlık yerini nurlu bir sabaha bırakıyordu. Mescitte buluşmaya sözlenmiş cümle müminler hazırlandılar evlerinde. Dede, ayakkabısını giyerken diline yuva yapmış dualarla bayram sabahını karşıyor. Çocuk, babasının elinden tutmuş fakat gözleri dedesinde. Onun yüzündeki izleri seyrediyor durup durup ve dedesinin ağzının içinde tatlı bir şeker gibi çevirip durduğu duaları topluyor kapıdan çıkarken. Saçlar taranmış, kokular sürlülmüş ve yeni libaslar giyilmiş. Yol boyu karşılaşılan komşularla, tanışlarla, cami yolcularıyla selamlaşıyor. Çocukların, gençlerin, büyüklerin ve yaşlıların yüzlerinde ağırbaşlı sevinçlerin mahmurlu izleri var.

Menzile varmak kadar bu yolda gitmenin kendisi de güzel. Her adımında ayrı bir sevabın atlasında yürüyor insan. Bahçede nisan sevincine uyanmış ağaçlar, çiçekler ve sabah kuşları kendi hâline namaz için yola dökülmüşleri selamlıyor. Kırılgan bir yeşile boyanmış dalların ucundaki tomurcuklar. Öyle narin ki çiçekler, ilahi bir zarafet dökülüyor renk renk. Durup baksalar bayram namazına geç kalacaklar. Rüzgâr nasıl da tatlı tatlı okşuyor yüzleri. Toprağın çocuklarından

topladığı tabiata ait kokuları uzaklara taşıyor. Bir rayiha ikramı bu! İnsana özünü, ebedi sözünü hatırlatan koku şöleni.

Bahçe kapısından içeri girince çocuk da anlıyor herkes kadar, burada hayat nasıl da sakin, sükûnet içinde ve huzurlu. Su içmeye mi durmuş, onları selamlamaya mı belli değil şadırvandaki kuş. Yaklaşan insanlara dair kanatlarında bir korku yok. Dedesinin yanında başka bir çocuk, yüzünü nurlandırıyor şadırvanın suyuyla. Kollarından su değil, teslimiyetin en saf ve taze damlaları dökülüyor. Abdest ferah meydanlar açıyor gönlünde. Geç kaldık endişesi tatlı bir telaşa karışmış. İmamın nihavent makamında sesi dökülürken avluya, sanki ölümler de kalkıp gelmiş mezarlarından, ruhlarına bağışlanmış hediyeyi kabul ediyor, huşu ile Kur'an'ı dinliyorlar.

Cami yoluna aşına ayaklar kadar, acemi elleri de alından öpüyordu seccadeler. Uykusunu tamamlayamamış gözlerden yine de içli bir heyecan dökülüyor. Cami aynı cami fakat başka bir ruhla karşıyor misafirlerini bu sabah. Bugün bayram, saflara saçılmış kardeşliğin havasını soluyor herkes. Eller nasıl bağlanırsa kıyamda, gönüller de öyle bağlanıyor birbirine. Tekbirler, tehliller ve salavatlar yankılanırken kubbeye, herkesin payına kardeşlikten, paylaşmaktan, barışmaktan, kaynaşmaktan bir hisse düşüyor. En çok da içe doğru bir hesaplaşmadan do-

ğan bir yenilenme hissediliyor. Sadece güne ve o âna ait değil şüphesiz bu tazelik. Bir aylık ruh terbiyesindeyiz. Oruçla arınmanın, iftarla paylaşmanın, teravihle rahatlamanın, sahurda bereketlenmenin, sadaka ile çoğalmanın yeniliği bu. Oruç gökten payımıza düşen bir tohumdu; gönül toprağımıza saçıldı ramazan boyunca. Şimdi bayram sabahı, taze bir filiz başını uzatıyor. Namazın ardından cami avlusunda neşveli bir bayramlaşma oluyor sonra. Çocukların başları okşanıyor, bayram harçlıkları sıkıştırılıyor ceplerine. O anda fark ediliyor ki bahçenin uzak köşesinde, yüzünde eksik bir sevinçle duruyor biri. Hem orada hem de değil. Nerede görsen tanırsın; depremde yakınlarımızı kaybetmiş bir kardeşinin simasıdır bu.

Senin de bayramın mübarek olsun kardeşim!

İncinmişsin, kırılmışsın gövdenden, daldan kopmuşsun. Bir ruh üşümesi yaşadığının farkındayım. Sevdiklerini yitirmenin hüznü, boğazında bir düğüm. Zaman zaman bir hiçlik adası beliriyor içinde. Boğuluyor gibi oluyorsun, çıkmak istediğin kara parçasına sığınamıyorsun. Yeryüzüne sığamıyorsun. Mezarlıklarda ferahlıyorsun biraz. Kur'an okumakla ağlamak, içinde kardeş oluyor. İnsan sınıdıklarıyla büyüyor. Sarmaya, sarılmaya, sığınmaya ne çok ihtiyacımız var. Senin duaların pencerenin camına vuran yağmur damlaları gibi:

"Ya Hâfız, bizi imtihan ettiğin şeylerin esenliğine erıştır! Yükümüzü hafiflet, acizliğimizi rahmetinle terbiye et! Tutunacak yeni umut ver bize!"

Bu topraklar senin dualarıyla serinliyor damla damla. Bayramı sevdiklerinden ayrı yaşamının mahcupluğunu hissediyorsun. Sevincin buruk, kederin derin. Anılar ormanında, geçen günlerin ağaçlarına sığınıyorsun. Birlikte geçirilen zamana kıymet biçilemeyeceğini herkesten çok sen fark ediyorsun. Bayramın ne olduğunu en iyi sen biliyorsun. Gönlü öpülesi sensin; acının teknesinde yoğruldu sen, ayrılığın fırınında pişiyorsun. Ne söylesek eksik kalacak, biliyorum. Gönlümüzü gönlünün hizasında tuttuğumuzu bil lütfen. Bayram sevinciyle senin hüznünü katık yapalım soframıza. Birlikte taşıyalım bu yükü. Allah, hüznü kalpleri sever; içinin dokunaklı sularında yıka bizi. Oruç sabır ayıydı da sen iki kez sınandın bu sabırla. Tahammülün ve tevekkülün bahçesinden derdin güllerini, gül kokuyor yüzün. Bundan dolayı oruç en çok sana yakışıyor.

İçimizde büyüttüğümüz ilahi neşe, göge doğru açılmış avuçlarımızdaki hüznle karışık bu bayram. Bir hüznün ki içinde ağırbaşlı sevinçler saklı.

Çocuk olsam yeniden.
Bir tek düştüğüm için acısa içim.
Ve kalbim, çok koştuğum zaman çarpsa sadece...

Cemal Süreya

